

80

Hf 91

CATO

NIS DISTICHA

MORALIA, CVM SHO-

lijs auctis Erasmi Rot.

APOPHTHEGMA

TAGRAECIAE SAPIEN-

tum, interprete Erasmo Rot.

EADEM PER AVSO-

nium, cum scholijs Erasmi.

MIMI Publiani, cum eiusdem

scholijs auctis & recognitis.

Institutum hominis Christiani,

carmine, per eundem Eras.

Illocratis Parænesis ad Dæmoni

cum, denuo Græcis colla-

ta, per Erasmus Rot.

ERASMVVS ROTERODAMVVS IO
banni Neui Hondifshotano Lilianorum apud in
clitum Louanium gymnafiarche. S.

Isticha moralia vulgo Catonis in scripta ti-
tulo, Neui theologorum decus, primum di-
ligenter à mendis repurgauimus, collata
Planudis interpretatione: tametsi Græcus
ille Romani carminis sententiam sepe numero non
assequitur. Addidimus & schola perbreuia quidē illa,
sed aliquanto cōmodiora, ni fallor ijs cōmentarijs, quib-
us duo quidā opusculum hoc contaminauerāt: quorum
alter insulsissime rhetoricatur, homo ipsa infantior in-
fantia, alter ineptissime Philosophatur, uterq; οὐδ' ἐπι-
πρόσ ἐπος loquitur, Porro cui⁹ authoris sit hoc opus,
& utrum unius, aut plurium, non admodū referre pu-
to. Catonis ob id tantū arbitror dici, quod sententias ha-
beat Catone dignas. Adieciimus his Mimos Publianos,
false in scriptos Senecæ prouerbia. Atq; ijs quoq; casti-
gatis (offendimus enim deprauatissimos) adscripsimus
breuissima scholia, reiectis ijs, quæ perperam erant ad-
mixta ex aliorum libris, tum appositis aliquot ex Auli
Gellij noctibus, & Senecæ controuersijs. Sed interim
clamabit uir ligator aliquis, hui theologum in tam fri-
uolis uersari nugis: Primum ego nihil fastidiendum du-
co quantumuis humile, quod ad bonas pertineat literas,
nedum hosce uersus, tantæ Romani sermonis mundiciæ,
tamq; ad bonos mores cōducibiles. Quāq; cur me pudeat
in hoc genere pauculas horas collocare, in quo nō pauci

Scriptores Græci, non mediocri cum laude sunt uersati.
Nā extant, & hodie Theognidis sententiæ, Phocylidis
& Pythagoræ præcepta, nō abs re aurca dicta. Deniq;
si mihi indecorū esse uolunt emendasse hæc tam humi-
lia, & explanasse, multo scædius erit eadē & depraua-
ta fuisse, & (quod ex ipsorū liquet commentarijs) ista
tam puerilia non intellecta fuisse, ab ijs uiris, qui se nihil
nescire putant. Nā Publij Mimos quis contemnat? quos
Aulus Gellius lepidissimos, Seneca disertissimos uocat,
cuiusq; sententijs (ut idē testatur) non piguit summos
etiam rhetores æmulari. Addidimus & septē sapientū
celebria dicta: & hominis Christiani institutū, quod nos
carmine dilucido magis, quā elaborato sumus interpre-
tati, conscriptū: ante a sermone Britannico, à Iohanne Co-
leto, quō uiro nō aliū habet, mea quidē sententia, floren-
tissimū Anglorū imperiū, uel magis piū, uel qui Christū
uerius sapiat. Hoc quicquid est laboris tibi nuncupandū
duximus, mi Neui ornatissime, simul ut habeas q; tuis
prælegi cures alumnis, quos nulla neq; literarū, neq; mo-
rū barbarie sinis infici, simul ut hoc qualecunq; monu-
mentū, nō sinat nostrā necessitudinem intermori. Non
me clā est, quā sit hoc plus quā leuidense munusculū, im-
par magnitudini tuæ, qui cū eruditione rara, tū mori-
bus nō minus integris, quā festiuis, & ornas ornatissi-
mū theologorū ordinē, & illustrissimā Louanicensi, in
scholam illustras. Verū cōsidebā fore, ut optimo uiro li-
bellū quātūuis pusillum ipsa cōmendaret utilitas. Bene
uale, Louanij Anno M. D. XIIII. Calen. Augusti.

LIBELLVS ELEGANTISSIMVS
qui inscribitur Cato, de præceptis uitæ commu-
nis, Erasmo Roterodamo castigato-
re & interprete.

VM animaduertentem, q̄ pluri-
mos homines grauitè errare in
uia morum, succurrendum & cõ-
sulendum eorum opinioni fore
existimaui, maxime ut gloriose
uiuere & honorem continge-
rent. Nunc te fili charissime docebo, quo pacto mores
animi tui componas. Igitur præcepta mea ita legas, ut
intelligas: Legeres enim & non intelligere, est negligere.

Itaq; Deo supplica. Parentes ama.
Prima pietas est in deũ. Proxima in parentes,

Cognatos cole.

Tertia in reliquos cognatos. Supplicamus Deo sa-
crificijs, amamus parentes, dum obseruamus et obsequi-
mur. Colimus cognatos officijs & consuetudine uitæ.

Magistrum metue.

Olim dabatur ingenuis pueris pædagogus, quem ue-
rerentur, hanc magistrum uocant. Et animaduerte uer-
borum proprietatem. Deo supplicandum est, Parentes
amandi, Cognati colendi, Magister metuendus: quippe
seruus plerumq; iuxta ueterum consuetudinem.

LIBER PRIMVS.

Datum serua.

Quod tuæ creditū est fidei, id serua ueluti depositū.
Foro te para.

Id est, his artibus te exerceas, ut possis in foro uersari, hoc est, in causis agendis. Nam hic erat olim primus gradus ad honores summos. Legi in quibusdam uetustissimis codicibus (Foro Para) id est, accomodate rebus presentibus, quemadmodum dicimus, Vti foro. Cum hoc interpretamento consentit Græcus Planudes, neq; dubium est quin hæc sit germana lectio.

Cum bonis ambula.

Cum optimis habeto cōsuetudinem. Nam primum talem te iudicabunt, cum qualibus conspexerint te cōsuetudinem agere, deinde bonorum conuictu redderis melior.

Ad consiliū ne accesseris, antequam uoceris.

Ne ingeras te ipsum alienis negotijs, sed accersitus accedas.

Mundus esto.

Id est, neq; sordidus, neq; luxuriosus, sed eleganti mundiciæ.

Saluta libenter.

Cōciliat enim ea comitas et affabilitas multorum beneuolentiam, & alit partam.

Maiori cede.

Id est, noli certare cum potentioribus.

Minori parce.

A s

Id est,

CATONIS

Id est, noli sequi in eos qui sunt inferiores, sed illis concede nonnihil.

Rem tuam custodi.

Ne profundas temere facultates tuas, ne uel turpiter egeas, uel turpius rem pares.

Verecundiam serua.

Id est, serua te incontaminatum ac purum ab inquinamentis libidinum. Castum enim uerecundum dicitur. Est autem aetatis flos his periculis obnoxius.

Diligentiam adhibe.

Cura in omni re plurimū ualeat. Negligentia semper comitem habet infelicitatem.

Libros lege.

Nam ex his cito discitur, quod longo uite usu nix assequi queas.

Quod legeris memento.

Nam quidam onerant se lectione, alia super alia ingerentes, neque quicquam insculpunt memorie.

Familiam cura.

Domestica negotia tibi curanda sunt, non aliena.

Blandus esto.

Id est, comis in congressu.

Iraisci abs re noli

Non sis morosus, Nam omnino non commoueri stiptis est potius quam hominis.

Neminem irriseris.

Est enim argumentum arrogantis stultitie.

LIB. PRIMVS.

Vel miserum ne irriseris.

Sic enim quidam codices habent, Hoc est, animi uitia
videri merentur, calamitas misericordiam meretur po-
tius quàm nasum.

Mutuuum dato. Cui des uideto.

Est quidem aliquando danda pecunia mutuo, sed nõ
quibuslibet, reddituris bona fide, sed dignis officio,
deniq; ijs quibus non graueris, & dono dare.

Iudicio adesto.

Adsunt aduocati, & id olim erat officium præci-
puum in amicos, adesse in iudicijs.

Conuiuare raro.

Sæpius uocare ad conuiuium exhaurit substantiam,
sæpius ire ad conuiuium sordidum est. At rarius id fa-
cere, humanitatis est.

Quod satis est dormi.

Hoc est, non ad uoluptatem, sed necessitatem nature.

Iusiurandum serua.

Non est temere iurandum, quod autem iuraueris, præ-
standum est, nisi scelus sit quod iuraueris.

Vino te tempera

Esto moderatus in uino, uel abstine à uino. Nam ado-
lescenti dare uinum, est oleum igni addere.

Pugna pro patria.

Pugnandum est non pro quauis re, sed pro defensio-
ne patriæ. Nam Carum more, pro mercede pugnare tur-
pissimum est, & plusquàm gladiatorum.

CATONIS

Nil temere credideris.

Id est, ne facilis sis ad credenda quæuis que dicuntur,
Tu te consule.

A te ipso pete cōsiliū, qui te tuaq; optime nosti. Aut
Tuto consule,

Id est, caue à consilijs periculosis, tuta consilia seque-
re, Nam duplex est lectio.

Meretricem fuge. Literas discere.

Aetas .n. prima studio literarum optime coerretur
à scortis.

Nil mentiri debes.

Turpe in puero ingenuo omne mendaciū. Planudes
legit uelis pro debes, & magis arridet.

Bonis benefacito.

Beneficia non sunt conferenda nisi in bonos, alioqui
pereunt.

Maledicus ne esto.

Id est conuicijs tempera neq; carpas uitam alicuius,
Existimationem retine.

Bonam famam tuere, ne perdas, peris enim facile, at
non facile sarcitur.

Aequum iudica.

Id est, non ad lucrum, aut gratiam, sed ad regulam æ-
quitatis.

Parentes patientia uince.

Ferendi sunt Parentes, etiam iniquiores.

Beneficij accepti memor esto.

NAM

LIB. PRIMVS.

Nam dati pulchrū est obliuisci Accepti meminisse decet.

Ad prætorium itato.

Multa enim discantur in agendis causis.

Consultus esto.

Id est, calleas scientiam & morē iuris, ut possis amicis opitulare.

Vtere uirtute.

Non uiribus, neq; dolo.

Iracundiam tempera.

Ante monuit non esse irascendum sine causa. Nunc admonet iustam etiam iram moderandam esse.

Trocho lude. Aleas fuge.

Trochus conuenit pueris. Alea infamis erat et apud gentiles. Nunc principū Christianorū lusus est, imò quorundam sacerdotum delitiæ.

Nihil ex arbitrio uirium feceris.

Tyranicū enī est, respicere quātū possis, nō quātū liceat.

Minorem te ne contempseris.

Ne fastidias inferiorem te, quod est elati, nō cordati

Aliena concupiscere noli.

Esto contentus tuis.

Coniugem ama.

Vt omnium fortunarum sociam.

Liberos erudi.

Filios castiga & institue.

Patere legem quam ipse tuleris.

Quā cōditionē prescribis alijs, cadō utere ipse in alios.

CATONIS

Pauca in conuiuio loquere.

Vt sit alijs etiam loquendi locus.

Illud stude quod iustum est.

Quod turpe factu est, ne id affectes.

Amorem libenter ferto.

Odium omnibus modis fugiendum est, Amor am-
plectendus, etiam si quis parum dignus est, qui redame-
tur, tamen amari te patere.

DISTICHA DICTA CATONIS.

SI deus est animus, nobis ut carmina dicunt.
Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.

Vulgus existimabat Deum placare uictimis pecudū,
rebusq; corporcis. Verum cum Deus ipse sit animus, hoc
est, mens non corpus, & consentaneum est simile gau-
dere simili, nimirum potissimum colendus est puritate
mentis. Quin & hodie uulgus Christianorū corporcis
quibusdam cæremonijs colit deum, cū gratissimis cultus
sit animi pietas. Tales enim adoratores querit pater, q̄
in spiritu adorent, cum ipse sit spiritus. Nulla gratior
pietas diuis, q̄ si uitam illorum imiteris, hoc est, toleran-
tiam, mansuetudinem, castimoniam. Atqui hæc animi
sunt. Animus est Deus, fac quantum potes à corpore te
abducas, & ad illum quantum potes accedas, & gra-
tissimum immolaris sacrificium. (Pura mente) Nam
uulgus lotis manibus, ac pedibus ad sacrum accedebat.

LIB. PRIMVS.

Tu mentem purga. Huius sordes Deum offendunt, qui uidet ea quæ sunt in animo, non in corpore. (si deus) si, hic non dubitantis est, sed ratiocinantis. (Ut carmina.) nam Virgilius in sexto, Deum, spiritum, & mentem uocat. (Præcipue), ut intelligas non damnari cultum corporalem, sed hunc tamen nempe animi esse Deo gratissimum.

Plus uigila semper, nec somno deditus esto.
Nam diuturna quies uicijis alimenta ministrat:

Sensus est. Cum uita uigilia sit, iuxta Pliniũ, cauendum est ne maximam uitæ partem somno perdamus, præsertim cum à somnolentia uitia multa nascantur, et corporis & animi.

Virtutem primam esse puta compescere linguã.
Proximus ille deo, qui scit ratione tacere.

Prima, id est, summa maximaq; uirtus est moderari linguam, ne quid temere loquaris. Deus enim, qui sapientissimus est raro loquitur, & non nisi necessaria, cum nihil non uideat, nihil non intelligat, Itaq; proximus est Deo qui sapienter. & cum animi iudicio nouit tacere.

Sperne repugnando tibi tu contrarius esse.
Conueniet nulli, qui secum dissidet ipse.

Qui secum ipse pugnat, nec sibi constat, hic cum alijs conuenire non potest, hoc est, qui moribus est inæqualib.

CATONIS

qualib. nec ullo certo uitæ instituto, is non est aptis ad
aliorum consuetudinem.

Si uitam inspicias hominum, si denique mores.
Cum culpent alios, nemo sine crimine uiuit.

Mortales aliorum notant uitia, sua nemo uidet, cum
nullus uitij careat, si quis proprius uitam ac mores excutiat
Quæ nocitura tenes, quæuis sint chara, relinque
Vtilitas opibus præponi tempore debet.

Aliquoties expedit in loco res charissimas abijcere,
si periculum adferant, ueluti gemmas, & aurum, quo
uita sit in tuto: aut uoluptates, quo ualetudini consula-
mus. Non enim uoluptates spectari debent, sed utilitas.
Constans & lenis, ut res postulat esto
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Pro tempore licet alios atque alios mores sumere, ut
modò grauis sis, modò lenis, hoc est, placidus ac remis-
sus, pro re, proque loco. Vide num legendum sit lenis pro
lenis, quod magis respondet ad constans: ut sit sensus,
aliquando persistendū in sententia, aliquando mutandū
consilium pro tempore. Porro uersus constabit si legas.
Constans & lenis, ut res cunque expostulat esto, Neque
dubitem affirmare, hanc germanam esse lectionem. Ta-
met si Planudes priorem sequitur sententiā, quippe qui
uerit in hunc modum.

Ἐμὲρθὲς ἔσο καὶ τραυὲς ὡς γὰρ τὰ πράγματα
κατατιμῶ

Id est, Scuerus esto ac placidus, pro ut res postulat.

Nil

LIB. PRIMVS.

Nil temere uxori de seruis crede querenti?
Sæpe etenim mulier, quem cõiunx diligit, odit.

Illud uxoribus sermè peculiare est, ut maritos insti-
gent in seruos. Vnde monet, ne temere fidem habeant
huiusmodi querelis.

Cunq; mones aliquẽ, nec se uelit ipse moneri.
Sic tibi sit charus, noli desistere cœptis.

Non satis est leniter admonere peccantem amicum,
urgendus est, insistendum, ut uel improbitate uincas, si
quid erit quod ad famam illius, aut ad salutem pertineat.
Contra uerbosos noli contendere uerbis.
Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Si cum cordatis agas, non est opus multis uerbis.
Si cum stulto, frustra contendis propterea q; stulticia
uerbosissima sit.

Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus.
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequant.

Sic amicis utere, ut ipse tibi sis pximus, Sic alijs be-
nefac, ne tibi ipsi noceas, In priori uersu est uenusta red-
ditio similitum, in dilige & amicus. In secundo contra-
riorum, bonis & mala,

Rumores fuge, ne incipias nouo author haberi.
Nam nulli tacuisse nocet nocet esse locutum.

Ne quid in uulgu sparseris, propterea q; rumor se-
penumero in eius caput recidit, à quò profectus est. Si
rumor nil habet periculi, tamen nihil nocet siluisse si qd
habet, nocet locum esse.

CATONIS.

Rem tibi promissam, certo promittere noli,
Rara fides ideo, quia multi multa loquuntur.

Noli certo promittere cuiquam, alieni promissi fiducia. Quod in te situm est, id præstare potes, alienam fidem præstare non potes. Et uulgus hominum ad potlicendum facillimum, in præstando sæpe fallit.

Cum quis te laudas, iudex tuus esse memento.
Plus alij de te, quam tu tibi, credere noli.

Noli te ipsum estimare aliorum laudatione, sed tua ipsius conscientia. Te ipsum interroga qualis sis, & si animus tibi responderit, te longe alium esse, quam hic, aut ille te facit, magis credere debes tibi ipsi, cui notior es, quam alijs.

Officium alterius, multis narrare memento.
Atq; alijs quum tu benefeceris, ipse fileto.

Beneficij accepti meminisse oportet, obliuisci dati, Qui dat beneficium, eius est dissimulare se dedisse, ne commemorando uideatur opprobare. Eius qui accepit, est passim prædicare, ne uideatur ingratus, & immemor.

Multorum cum facta senex, & dicta recenses.
Fac tibi succurrant iuuenis quæ feceris ipse.

Senes qui multa uiderunt, & audierunt, multorum dicta factaq; solent referre. Sed curandū est, ut ita nos geramus in iuuentute, ut in senectute succurrant nobis non solum quid alij recte dixerint, ac fecerint, uerum etiam quod nos ipsi.

LIB: PRIMVS,

Ne cures, si quis tacito sermone loquatur:
Conscijs ipse sibi de se putat omnia dici.

Cum uideris quosdam inter se secreto colloqui, ne statim suspiceris eos male de te loqui. Nam id signū est hominis male sibi conscij.

Cum fueris foelix, quæ sunt aduersa caueto.
Non eodem cursu, respondent ultima primis:

In rebus secundis ne quid accidat aduersi cauendū est. Solet enim fortuna sæpius uerti in aduersum, & letis initijs addere tristem exitum. Ergo cum res secundæ sunt maximè, tum maximè meditandum est quo pacto aduersam fortunam feras. Ne si inexpectata uenerit, & improuisum te oppresserit calamitas, succumbas.

Cum dubia, & fragilis sit nobis uita tributa,
In mortem alterius spem tu tibi ponere noli.

Legendum est hoc hæredipetis, & qui testamentis inhiant. Fit enim sæpenumero, ut qui mortem alterius expectabat, prior ipse moriatur, etiam si iunior, aut robustior fuerit. Nam hominis uita fragilis, & incerta res est, & quouis casu abrumpitur.

Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus.
Accipito placide plane, & laudare memento.

Munera sunt æstimanda non suo præcio, sed animo donantis. Ita legimus summos principes aquam causa manus haustam, & malum oblatum summa cum alacritate, perinde ut maximum munus accepisse.

(Accipito placide) alacri uultu, ut ostendas tibi

gra-

CATONIS

gratum esse. (Et plene) id est, non maligne, sed candidè
de, ut præ te feras pro exiguo munere te multũ debere.
Infantem nudum quum te natura creauit.
Paupertatis onus patienter ferrè memento.

Cũ natura nudos produxerit, satis intelligere possu-
mus diuitias alienas esse, neq; secundum hominis natu-
ram. Si membrum perdis, est fortasse q̄, doleas, aliquid
tui decessit: sin opes auferuntur, aut non contingunt,
noli ualde cruciari. Siquidem in his quæ uerè sunt ho-
minis, nihilo plus habent reges, q̄ tu pauper. Vis scire
quid uere tuum sit? Cogita quid habueris cũ nascereris.
Ne timeas illam, quæ uitæ est ultima finis.
Qui mortẽ metuit, quod uiuit perdit idipsum.

Qui mortem timet, non solum non effugit mortem,
sed insuper hoc ipsum uitæ quod datur perdit, nam
anxie uiuere, non est uiuere.

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus.
Inculcare Deum noli, sed teipsum coërce.

Nihil est acerbius, q̄ amicus ingratus. Quod tamen
si acciderit, non est imputandum Deo, tanquam illius
acciderit culpa. Quin potius teipsum coërce, ne denuò
benefacias ingratas. Quidam enim si benefacientibus
fortuna non respondeat, superos inculant, dicentes eos
non habere rationem recte factorum cum eius acciderit
culpa, qui sine delectu contulit beneficium.

Ne tibi quid desit, quæ fitis utere parce,
Vtq; quod est serues, semper tibi deesse putato.

Vttere

LIBER PRIMVS.

Vtere parce, id est, modice, nō profuse (questitis) id est partis. Et ut serues quod habes, semper imaginare tibi deesse, ut semper aliquid addas, Sera autem) ut inquit Hesiodus (in fundo parsimonia est

Quod præstare potest, ne bis promiseris ulli.
Ne sis uentosis, dum uis urbanus haberi.

Quod non possis efficere, ne semel quidem est promittendum, ne temere facias. Porro quod præstare possis, id iterum atq; iterum promittere iactantiæ est, non humanitatis. Molesta est uerbosa promissio, molestior exprobratio.

Qui simulat uerbis, ne corde est fidus amicus.
Tu quoq; fac simile, sic ars deluditur arte.

Erga eum qui suco utitur, tu item contra utere suco, & iuxta prouerbium, Cretica contra Cretensem. Satius est retinere nonnunq; simulatum amicum, q̄ reddere apertum inimicum. Id enim fiet, si ostenderis te sentire facum.

Noli homines blandos nimium sermone probare
Fistula dulce canit, uolucrum dū decipit auceps.

Semper suspecta sit tibi blandiloquentia. Nec æstimas homines ex bonis dictis, sed ex benefactis. Insidiatur tibi, quisquis admodum blandus est. Memento sic capi & illici aues, uidelicet imitatione uocis. Et assentatione maxima pars hominum capitur, dum adulator sese ad omnes affectus attemperat.

CATONIS

Si tibi sint nati, nec opes, tunc artibus illos
Instrue, quo possint inopem defendere uitam;

Artem, ut habet prouerbium, non solum quæuis ter-
ra, sed quæuis etiam alit fortuna. Vnde certissimum
uiaticum est ars, quæ quocunq; terrarum uenias defen-
dit ab egestate. At nunc uulgus liberos suos diuitum,
aut principum ministerijs dedicat, ubi duo simul maxi-
ma discunt mala, luxum et ocium. Porrò quod hic præ-
cepit pauperibus esse faciendum, id ego suaserim diuiti-
bus quoq; ut liberos suos iubeat artem aliquam discere,
unde geminum commodum consequantur. Primum,
prima illa ætas artificio occupata, longe paucioribus in-
ficietur uitijs. Deinde si fortuna abstulerit opes, non
erit cur uel mendicent, uel ad sordidas aut scædas artes
adigantur, puta turpe ministerium aut militiam.

Quod uile est charum, quod charum est uile putato
Sic tibi nec parcus, nec auarus habebis ulli.

Quod uulgus magnificat, tu contemne. Quod uul-
gus negligit, tu magnificato. Ita fiet, ut nec tibi sis par-
cus; Audebis enim uti, quæ non magnificas.

Neq; cuiquam uidearis auarus, cum non expetes
auide, neq; seruabis attente, quæ cupiunt illi. Vulgus
plurimi facit diuitias, minimi facit probitatem & eru-
ditionem, Tu inuerte æstimationem. Res autem cuiq;
tales sunt, qualis est de his opinio. Vulgus lautam rem
putat

LIE. PRIMVS.

putat pauonem aut rhombum, Tu contra uilem rem
putato, & puta esse rem lautissimam, ouum gallinae re-
cens, lactucam, pullum gallinacium: Ita nec tibi uideber-
is sordidus, quum habeas lauta tuo iudicio, nec aliorum
expetes lauticias, quae tibi uiles sunt.

Quae culpae soles, ea tu ne feceris ipse.

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum?

Turpe est committere te, quod doces alios non esse
committendum. Vita turpis abrogat auctoritatem docendi.

Quod iustum est petito, uel quod uideatur honestum.
Nam stultum est petere, quod possit iure negari

Quod inhonestum est, a nemine petendum est. Nul-
lus enim debet cuiquam in re turpi morem gerere. Aut sic
(quod iniustum est) id est, quod non debetur iure, ne-
gari potest. Ergo non, a quouis petas, sed ab eo, cuius
officium est prestare quod petit: neque quiduis, sed quod
cum honestate coniunctum est. Nam id petitur ali-
quando, & ab his qui non debent.

Ignotum tibi nolito praepone re notis.

Cognita iudicio constant, incognita casu.

Ne facile commutes nota cum ignotis, puta, amicis,
uel rem, uel uitae genus. Notis enim commodius uteris,
de quibus iudicare potes. Quae si bona sunt, re-
ctius uteris: sin mala, facilius tolerabis. Quando-
quidem iuxta Plautum: Nota mala, mala non
sunt. Ignota uero cuiusmodi futura sunt, incertum est.

C A T O N I S

Fit autem sæpenumero, ut quæ in expetendo putaris prima, in experiendo repudies.

Cum dubia incertis uersetur uita periculis.

Pro lucro tibi pone diem quicumq; laboras.

Planudes Græcus legit in certis, ut sint duæ dictiones, Sic enim uertit.

τὸ βῆ ἀμφιβόλου φανεροῖς ἐπὶ πῖμασι μὲν ὄντι
 πᾶσι μᾶλλον πρὸς κέρδος ὅπερ ζῆς ἢ γῆ.

Cum igitur uita per se incerta uersetur in periculis incertis, unūquemq; uitæ diem in lucrū deputa, unusq;que enim dies poterat esse ultimus, & incertum erat an tibi contingeret. Ergo in tot uitæ periculis quicumq; dies non eripitur, is in lucro est imputandus (Quicumq; laboras) id est, quicumq; sollicitus es, & angeris huius uitæ malis. Tametsi, ut dixi, non ignoro Planudem secus exposuisse, Sed non est sententia illum per omnia sequi: Nam mihi magis probatur, ut legamus incertis unica dictione, ad hunc modum, (Cum uita dubia uersetur) id est, iactetur) incertis periculis) id est, casibus, Nam pericula hoc minus à nobis uitari possunt, quod incerta sunt, Vitasti naufragiū, non uitasti ruinam, uitasti bellum. incidis in latrones, uitasti pestem, morderis à uiperis. Mille periculis obnoxia est hominis uita, atq; his quidem incertis, & ob id ineuitabilibus.

*Vincere cum possis, interdum cede sodali,
 Obsequio quoniam dulces retinentur amici.*

Nihil

LIB. PRIMVS.

Nihil hoc disticho elegantius fingi potuit. Obsecranda aliquoties amicis & de tuo iure concedendum. Siquidem ea facilitas ac morigeratio retinet amicos in amicitia. Contra quidam dum obstinate rixantur de lana caprina, malunt amicitiam rescindere, quam ulla in re obsequi animo amici.

Ne dubites cum magna petas impendere parua. His etenim rebus coniungit gratia charos.

Amicitia constat officijs mutuis, & iuxta prouerbum, Manus manum fricat. Gratiam hic uocat deam beneuolentiae.

Litem inferre caue, cum quo tibi gratia iuncta est. Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

Cauendum est, ne per iracundiam lis incidat cum amico, propterea quod ex iurgio resident in animis uestigia quaedam, quae beneuolentiam uertunt aliquoties in odium. Et non optime coire solet, semel rescissa concordia. Ergo morositas omnis & asperitas debet abesse ab amicitia.

Seruorum ob culpam, cum te dolor urget in iram, Ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.

Ne punias seruum aut discipulum, quamdiu senseris te ira commotum. Pessimus enim author rerum gerendarum ira, sed prius temperes animo tuo, ut sedata iracundia, uel ignoscas uel mitius punias, Ita Philosophus quidam: Punirem te, inquit serue, nisi iratus es.

CATONIS

sem. Et Plato sublato in seruum bacu'o, rogatus quid
ageret : Ego, inquit, castigo hunc intemperantem,
seipsum significans ira concitum.

Quem superare potes, in terd̄ uince ferendo.

Maxima enim morū semper patientia uirtus.

Maximi animi est, cum possis uincere, pati tamen
ut uincaris, & negligere aduersarium. Hac uirtute in-
ter mortales non est alia prestantior.

Conserua potius, quæ sunt iam parta labore.

Cum labor in dāno est, crescit mortalis egestas.

Facilius ac tutius est seruare quod tuo labore qua-
situm est, q̄ sarcire quod profusione diminueris ac de-
triueris. Cum enim laboratur integra re, facile defen-
ditur inopia. Verum cum laboratur in damno sarcien-
do, increscit & obruit nos egestas.

Dapsilis interdum notis, charis, & amicis.

Cum fueris foelix, semper tibi proximus esto.

Cum tu foelix, hoc est lauta fortuna, (fueris inter-
dum dapsilis) id est, liberalis, notis, charis & amicis;
Notis, ut uicinis : charis, quos diligis : amicis, ut co-
gnatis (Semper tibi proximus esto) interdum in illos
sis beneficus, in te ipsum semper. Et ita amicis sis amiq-
cus, ut tibi ipsi sis amicissimus.

LIBER SECVNDVS.

Telluris si forte uelis cognoscere cultus,
Vergiliū legito : qd̄ si mage nosse laboras

Hcro

LIBER II.

Herbarum uires, Macer tibi carmine dicet.
 Si Romana cupis, & Punica noscere bella,
 Lucanum quæras, qui Martis prælia dicet.
 Si quid amare libet, uel discere amare legendo,
 Nasonem petito. Sin autem cura tibi hæc est,
 Ut sapiens uiuas, audi quo discere possis,
 Per quæ semotum uitæ traducitur æuum?
 Ergo ades & quæ sit sapientia disce legendo?

Hoc est, ex alijs poetis alia licebit cognoscere. Ver-
 gilius in libris Georgicôn docet agriculturam. Macer
 tradit uires herbarum: quanq̄ alius quissiam fuit hic
 Macer, q̄ is quem habemus uulgo, ni fallor. Lucan-
 us narrat Romanorum ciuilia bella, ubi legendum ar-
 bitror Ciuica, pro Punica. Nihil enim de Punicis bellis
 scripsisse legitur Lucanus. Ouidius tradit artem aman-
 di, & in Elegijs docet amores. Quod si cupis artem
 & rationem recte beateq; uiuendi cognoscere, hunc li-
 brum legito: Is te docebit non uulgares artes & nugas
 sed quo pacto uitam exigas semotam, id est, liberam &
 immunem à uitijs.

Si potes, etiam ignotis prodesse memento.

Vtilius regno, meritis acquirere amicos.

Non solum in amicos oportet esse beneficum, ue-
 rum ignoti quoq; conciliandi sunt ac deuinclendi bene-
 ficentia, si modo possis prodesse. Vtilius enim
 est, quam plurimos amicos parare (meritis) id
 est, benefactis, q̄ parare regnum. Regnum enim eripi

CATONIS

potest: amici succurrunt eiccto, & firmiores sunt, quos beneficio adiunxeris, q̄ quos potestate premas.

Mitte arcana Dei, cœlumq; inquirere quid sit.
Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia cura.

Iuxta Socratis sententiam. Quæ supra nos nihil ad nos, admonet ut omisso studio naturalis Philosophiæ ea curemus quæ ad uitam humanam pertinent, hoc est, ad mores componendos, & animum malis purgandum a sectibus.

Linquemetū læthi, nā stultū est tēpore in omni.
Dum mortem metuis, amittis gaudia uitæ.

Eandem sententiam legis in priori libro. Pro amittis, arbitror legendum amittere. Qui mortis metu semper anxius uiuit, stulte facit: Primum enim non uitat id quod timet, deinde siquid habet hæc uita iucunditatis, eam suo uitio perdit.

Iratus de re incerta contendere noli,
Impedit ira animum, ne possit cernere uerum.

Pyrrhus admonere solitus est tyrones, ne irascerentur, at multo magis oportet cauere iracundiam eos qui disputant: Melius enim iudicat, qui uacat ira, cum ira obstat animi iudicio.

Fac sumptum propere, cum res desiderat ipsa,
Dandum etenim est aliquid cum tempus postulat aut res.

Equidem opinor promptè legendum, pro propere, Sumptum, qui uecessario faciendus est. libenter & prompte

pro
quid
tem
ite
sit
Ka
παι
λ
res p
sume
sifin
Qu
Tut
tior
bus
Qu
Ne
alij
scieri
fueri
hanc
uertit

LIBER. II.

promptè facito, ne uidearis grauatim facere: Nam ali-
quid omnino insumendum est, non passim, sed quoties
tempus aut causa postulat, hoc est, in nuptijs, in festis,
item in amicos. Planudes longè alium sensum expres-
sit Græcè,

καὶ δ' ἀπαναίς χρωμαίξος ἰν' εὐτε τὰ πράγματα
παίτῃ, πρὸς δ' ἐτὰ πράγματα καιρῶν κατανά-
λίσκετα δ' εὐόντος.

Sentit enim amplos etiam sumptus faciendos, ubi
res postulat. Cæterum ad res gerendas non temere in-
sumendum tempus, quod huius sumptus sit precio-
sissimus.

Quod nimiū est fugito, paruo gaudere memèto
Tuta mage est puppis, modico quæ flumine fert

Humilis fortuna tutior est, q̄ excelsa, ut nauis tu-
tior, quæ in paruo est flumine, q̄ quæ in pelagi flucti-
bus natat.

Quod pudeat socios prudens cælare memento,
Ne plures culpent id, quod tibi displicet uni

Ne indicaueris amicis, aut no committas testibus
alijs, cuius te facti pudeat, ne plures reprehendant, si
scierint id quod uni tibi displicet. Si solus tibi conscius
fueris, hoc est, si quid peccas pecces absq; arbitris. Nec
hanc sententiam intellexit Græcus Planudes: Sic enim
uertit.

CATONIS:

Πᾶρ ὁ φίλοις σοῖς αἰσχρὸς πρὸς τρίψα μάλα κεύθε
Μὴ μὲ μφοι ται δέ πλείσοι, ὅσε μῶνον ἀνιῶ.

Id est, Quod amicis tuis probrum sit allaturum, ualde occulta, ne in hoc reprehendant te plurimi, quod te solum cruciat.

Nolo putes prauos homines peccata lucrari, Temporibus peccata latent, & tempore patent.

Ne putes nocentes lucrari, hoc est, impune auferre sua peccata. Latent quidem, sed ad tempus: postea patent, id est, manifestantur. Tempus enim & celat & aperit omnia.

Corporis exigui uires contemnere noli. Consilio pollet, cui uim natura negauit.

Noli contemnere inimicum, licet sit pusillo corpore. Nam sepe quod corporis uiribus detractum est natura addit ingenij uiribus. Quamq̄ hæc sententia latius patet, nempe hominem non æstimandum proceritate roboreq; corporis, sed animo potius.

Quem scieris nō esse parem tibi, tempore cede, Victorem à uicto superari sæpe uidemus.

Si senseris tibi rem esse cum potentiore, cede ad tempus, & sine penes illum esse uictoriam. Nam incidit seæ penumero oportunitas, ut mutatis uicibus rerum, uincat qui uictus fuerat, & superior sit, qui fuerat inferior. Conuenit cum illo: Vir fugiens & denuo pugnet. Quidam stulta pertinacia statim aut uincere uolunt, aut pessundari.

LIBER: II,

Aduersus notum noli contendere uerbis,
 Lis minimis uerbis interdum maxima crescit.

Ut ante legisti, contra uerbosos nō esse contendendū
 uerbis, ita cum familiaribus rixandum non est, eo quod
 summa discordia soleat nasci ex uerbulis leuissimis.

Quid Deus intendat, noli perquirere sorte.
 Quid statuatur de te, sine te deliberat ipse.

Nec hanc sententiam recte uertit Planudes, uertit
 enim ad hunc modum.

Κληδοσί μῆτις χνευε τί βούλεται εἰς σέ τὸ θεῖον.
 ὅπῃ γὰρ ὤρισε σὺ περὶ καὶ σέο νόσφι τελέασει.

Quantū pro κληδοσί suspicor legendum κληροσί.
 Et tamen aliud est perficere, aliud deliberare aut sta-
 tuere. Verus autem sensus hic est: Ne sortilegijs ac
 malis artibus inquiras, quid de te futurum sit. Quan-
 doquidem id Deus sciri non uult. Neq; enim te in con-
 silium adhibet cum aliquid decernit de te. Quod si te
 uellet id scire, nimirum accerseret te in consilium.

Inuidiam nimio cultu uitare memento.

Quæ si non lædit, tamē hāc sufferre molestū est.

Et hanc sententiam non recte uertit Planu. Sic enim
 reddidit.

Βαρε καίνη φυλακῆ φασὶ τὰ μάλισα φυλάσθ
 κῆ μὴ βλάπτῃσε, φέρει γέμερ ἔσι βαρεῖα.

Planudes

CATONIS

Planudes enim (nimio cultu) uertit maximo studio. Porro germanus sensus sic habet: Ne nimio splendore strepituq; uite conflaueris tibi hominum odium. Qui tametsi non possint te ledere, tamen molestum est uiuere obnoxium odio multorum: At per se iucundum est omnibus esse charum, etiam si nihil utilitatis inde capias.

Esto animo forti, cum sis damnatus inique.
Nemo diu gaudet, qui iudice uincit iniquo,

Ne abijcias animum, si aduersarius uicit te præterius. Nec enim diu exultabit, sed quod perperam pronunciat iudex, id Deus re iudicabit.

Litis præteritæ noli maledicta referre,
inimicitias iram meminisse malorum est.

Post reditum in gratiam, non oportet litis antea hæc conuicia refricare, sed obliuisci superiorum iniuriarum. Finita enim simultate, debet & irarum esse finis. Secus autem facere malorum est. Græci uocant δουλοεικόσια uerbo uidelicet infami, præteritorum malorum memoriam.

Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse.
Hoc faciunt stulti, quos gloria uexat inanis:

Te ipsum nec uituperes uel laudes, utrumq; enim uidetur affectantis inanem gloriam. Nam & qui se uituperat ob id facere uideatur, ut reuellatur ab alijs, & diuersa audiat.

Vtere

LIBER. II.

Vtere quæsitis modice, cum sumptus abundat,
Labitur exiguo, quod partū est tempore longo.

Serua in fundo parsimonia. Dum adhuc multum superest, incipe parcius uti. Citius enim effluunt parta, quæ colliguntur.

Insipiens esto, cum tempus postulat aut res.

Stulticiam simulare loco, prudentia summa est.

Aliquando deponendum est supercilium, & remittenda scueritas, ut in conuiujs, in lusu, deponenda persona sapientis, sumenda persona stulti, præsertim inter stultos: at ita, ut stultum agas, non ut stultas fias, Summa enim prudentia est seruire tempori) Loco) id est, cum est oportunum. Ita Terentius: In loco uero laudo.

Luxurium fugito, simul & uitare memento

Crimen auariciæ, nam sunt contraria famæ.

Pugnant inter se, luxus & auaricia. Nam alterum est profusi, alterum sordidi, utrunq; uitium iuxta sciendum est, utpote quæ scædam pariat famam. Siquidem qui nimium parci sunt, audiunt κίμνω πείσαι, id est, Cumini sectores, & σὺνκαμέριξε, id est, ficos diuide, similiaq;. Qui luxu sua profundunt, nepotes & lurcones appellantur.

Nolito quædam referenti credere semper.

Exigua est tribuenda fides, qui multa loquuntur.

Non statim habenda fides his, qui semper aliquid noni rumoris adferunt, atq; aliorum factis nunciant
aliquid

CATONIS

aliquid. Parum enim credendum ijs qui multa loquuntur, propterea q̄ huic uicio uanitas soleat esse admixta, Quod potu peccas, ignoscere tu tibi noli, Nam nullum crimen uini est, sed culpa bibētis.

Vulgus ita solet excusare sua peccata, uinum in causa fuit. Bene potus hoc dixi, uerum tibi ipsi imputa, non uino quod tuo uitio noxium fuit, non suo.

Consilium arcanum tacito committe sodali,
Corporis auxilium medico committe fidei.

In rebus arcanis & tacendis caue ne quemuis cōsulas, sed cum duntaxat, cuius fidem in tacendo perspectam habeas, ne non solum non opituletur, sed lædat etiam & infamet. Neq; enim corporis uitia cuius aperiis, sed medico notæ fidei, qui calet & succurrat. Successus indignos noli tu ferre moleste. Indulget fortuna malis, ut lædere possit.

In hoc uersu multi laborant. Quidam s̄ elidunt in successus uerum tu si tollas, Tu, dictionem plane hic superuacua nihil superest scrupuli. Nec te cruciet prosperitas, quæ nonnunq̄ cōtingit indignis: Non enim illis fauet fortuna, sed insidiatur & illicit ut postea grauius lædat.

Prospice qui ueniunt, hos casus esse ferendos. Nam leuius lædit quicquid præuideris ante.

Quicquid accidere potest homini, id anteq̄ accidat tecum meditare, ut ne subitum sit, si acciderit. Minus enim cruciant mala, quæ non accidunt inopinanti.

LIBER II.

Rebus in aduersis animum submittere noli.

Spem retine, spes una hominē nec morte relinq̄e

Cum fortuna seuit, sustine teipsum animi fortitudine, ac serua rebus secundus, nec abijcias spem, quæ sola nec morientem relinquit. Quandiu enim anima est, spes est. Et in pixide Pandoræ, sola spes in labro hæsit.

Item Ouidius: Viuere spe uidi, qui moriturus erat.

Rem tibi quam noscis aptam, dimittere noli.

Fronte capillata, posthæc occasio calua.

Quoties fortuna affert commoditatem aliquam, quæ tibi sit apta, statim arripe. Nam occasio frontem habet capillatam, ut ea parte teneri possit: uerum si semel se uerterit ab occipitio, calua est, ut iam apprehendi nequeat, hoc est, oportunitas cum contingit, teneri potest, non redit autem cum uoles, si neglexeris. Hic admonendum illud, quod Græci fingunt de Deo Cæco, de quo nos copiose in prouerbijis.

Quod sequit̄ spectata, quodq̄; iminet ante uideto: Illm̄ imitare Deū, qui partem spectat utranq̄.

Ex præteritis futura collige, Ex præteritis bene secusue gestis consilium cape, quo pacto futuris occurras: Exemplo Tani dei Romani, quem bifrontem fingebat antiquitas, q̄ oporteat prudentem uirum πρὸς ὠκείῃ ὀπίσσω, id est à fronte & à tergo (ut inquit Homerus) habere oculos, Illud autem sequitur nos quod præterijte & à tergo est.

CATONIS

Fortior ut ualeas, interdum parcius esto:
 Pauca uoluptati debentur, plura saluti.

*Vitæ rationem moderare magis ex salutis ac bonæ
 ualetudinis ratione, quàm uoluptatis. Non enim in morbo
 tantum oportet ab intemperantia cauere, utrumetiam
 cum recte ualeamus, parcius utendum est rebus omnibus,
 nempe somno, potu, cibo, Venere, lusu, ne in morbum
 incidamus, Et si nonnihil dandum est uoluptati, multo
 plus tamen saluti, qua perditâ, percunt simul & uolu-
 ptates omnes.*

Iudicium populi nunquàm contempseris unus:
 Ne nulli placeas, dum uis contemnere multos.

*Nunquàm optima placent multitudini, tamen sapientis
 est non pugnare solum aduersus uniuersos. Nam fru-
 strâ sapit qui solus sapit, quum omnibus desipere
 uideatur.*

Sic tibi præcipue, quod primum est, cura salutis,
 Tempora ne culpes, quum sis tibi causa doloris.

*Ante omnia bonæ ualetudinis rationem habe, ne si
 tua intemperantia in morbum incideris, postea pudore
 reijcias culpam in cœli insalubritatem, aut loci, sicuti
 uulgus solet. Nam plerique morbi nobis accidunt ex in-
 temperantia uitæ.*

Somnia necures, nam mens humana quod operatur.
 Cum uigilat sperans, per somnū cernit id ipsum.

*Quidam anxie obseruant sua somnia, & ex his de
 futuris æstimant. Cum somnia dormientium nascantur*

LIBER. III.

ex affectibus uigilantium, neq; significant quid sit euen-
turum, sed quod aliquando cogitaueris, dormienti res
presentent.

LIBER TERTIVS.

HOc quicq; uelis carinē cognoscere lector;
Hęc pcepta feres, quę sunt gratissima uite.
Instrue pceptis animum, nec dicere cesses:
Nā sine doctrina uita, est quasi mortis imago.
Commoda multa feres, sin aut spreueris illud,
Non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.

Hoc est proemij loco. Absq; ratione bene uiuendi,
uita non est uita, sed simulachrum mortis. Hoc carmen
utilissima uite pcepta tradit, si studeas cognoscere:
sin spreueris, te ipsum contempseris, non scriptorem. Si
quidem tua res agitur, non illius.

Cum recte uiuas, ne cures uerba malorum,
Arbitrij nostri non est, quid quisq; loquatur:

Si mala de te loquuntur mali, cum tu nihil facias
mali, esto contentus conscientia recte factorum. Nam
in te situm est, ut bene agas. Non est in te situm, quomor-
do de te loquatur hic aut ille.

Productus testis, saluo tamen ante pudore.

Quantumcunq; potes cælato crimen amici.

Si ceteris testis in crimine amici, cælabis pro uirili
maleficium illius; ita tamen, ut ipse non ledas famam
tuam, & tantum silentij dabis amicitie, quantum pa-
tietur & fama tua, & testimonij religio.

CATONIS

Sermones blandos, blefosq; cauere memento;
Simplicitas ueri sana est, fraus ficta loquendi.

Veritatis simplex est oratio, insidiosa est blandiloquentia, Proinde suspecta semper esse debet prudentibus, Segnitatem fugito, quæ uitæ ignauia fertur.

Nā cū animus languet, consumit inertia corpus.

Ignaua & ociosa uita fugienda est. Nam torpor animi corpori quoq; sitū & languorem adducit. Animi exercitatio corporis quoq; ualitudini confert.

*Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis animo quemuis sufferre laborem.*

Animus serijs negotijs fatigatus aliquando relaxāndus est honestis ac moderatis uoluptatibus, ut reintegratis uiribus ad serendos labores sufficiat. Nam quod caret alterna requie, durable non est.

*Alterius dictū aut factum, ne carpsers unq;
Exemplo simili ne te derideat alter.*

Quod in alios feceris, hoc in te fiet ab alijs: si libenter reprehendas aliorum facta dictaue, tuo exemplo & alij in te utentur.

Quæ tibi fors dederit, tabulis suprema notato, Augendo serua, ne sis quem fama loquatur.

Quod tibi obueniet ex testamento tuorum, id serua, ne fias uulgo fabula, Quæ fors suprema, id est, hereditatis, dederit tibi, notato, id est, inscripto tabulis testamētarijs, uel notata, id est, scripta tabulis, ea (augendo, serua (id est, ita serua, ut augeas etiam. Vulgus enim
multa

LIBER III.

multa dicere solet in νεοωλιτρε, id est, in nouas ne-
 stos diuitias.

Cum tibi diuitiæ superant in fine senectæ,
 Munificus facito uiuas, non parcus amicis.

Est uitium hoc semibus peculiare, ut quo propius deo
 cedunt ad mortem, hoc sint contractiores (Superant)
 id est, super sunt & abundant (in fine senectæ) id est,
 in extrema senectate, quam decrepitam uocant. Tum
 igitur dones, sed amicis qui te foueant obsequijs.

Vtile consilium dominus ne despice serui.

Nullius sensum si prodest, templeris unq̄.

Propter authoris humilitatem non est contemnenda
 salubris sententia, Nec spectandum est quis dicat, sed
 quid dicatur.

Rebus & in censu, si non est quod fuit ante.

Fac uiuas contentus eo, quod tempora præbent.

Diminuta fortuna tua, non est utendum eodem
 splendore quo prius, sed contentus eris eo genere uitæ,
 quod præsens fortuna tibi præbet, & quod adest, bo-
 ni consules.

Vxorem fuge, ne ducas sub nomine dotis,
 Nec retinere uelis, si ceperit esse molesta.

Fuge, id est, caue, ne ducas uxorem dotis caussa. Et si
 duxeris dotatam, ne dotis respectu eam retineas si tibi
 grauis sit, sed contempta dote repudies. Quanq̄ id apud
 Christianos non habet locum.

CATONIS

Multorum disce exemplo, quæ facta sequaris:
 Quæ fugias, uita est nobis aliena magistra.

Qui suis discunt periculis, quid expediat, magna
 mercede discunt: sapiens ex aliorum uita sumit uiuendi
 consilium. Hoc illi infamiam confluxit, cauebo ne quid
 simile faciam. Hoc illi bene cecidit, imitabor.

Quod potes id tentes, operis ne pōdere pressus
 Succumbat labor, & frustra tentata relinquas.

Prius expende uires tuas, quàm aggrediare negotium,
 ne postea uictus difficultate turpiter relinquas, quod
 temere suscepisti.

Quod nosti haud recte factum, nolito tacere.
 Ne uidere malos imitare uelle tacendo.

Noli dissimulare si quid uideris non recte fieri, uide-
 beris enim probare cum files. Silentium enim aliquan-
 do consensus esse uidetur.

Iudicis auxilium sub iniqua lege rogato.
 Ipsæ etiam leges cupiunt ut iure regantur.

Si premeris iniqua lege, hoc est dura & inhumana,
 confugas ad iudicis æquitatem, Non enim hoc est con-
 tra leges, sed ex mente legum, ut ad æquitatem redi-
 gantur et temperentur. Iniqua lex est, cum summo iure
 contenditur. Veluti si pauper in uincula conijciatur, quod
 non aliat patrem, cum lex dicat, Liberi parentes alant,
 aut uinciantur. Aliquando lex durior est, ut terreat in-
 his iudex, hoc est prætor aut princeps potest succurrere.

Quod

LIBER III.

Quod merito pateris, patienter ferre memento,
Cumq; reus tibi sis, ipsum te iudice damna.

Incommodum quod tua culpa tibi accidit, non imputabis alij q̄ tibi, & cum tibi sis conscius, damna te ipsum, tuiq; iudex esto, & ea te poena dignum existimato.

Multa legas facito, perlectis perlege multa.

Nam miranda canunt, sed non credenda poëtae.

Multa quidem legas, sed cum iudicio. Nec enim omnia uera sunt, quae legis apud poëtas. Fortassis pro perlege, legendum est perline, hoc est, dele & corrige, Etiam si Planudes uertit ΜΒΤΕΡΧΕΟ.

Inter conuiuas fac sis sermone modestus.

Ne dicare loquax, dum uis urbanus haberi,

In foro locus est eloquentiae, in cubiculo silentij, in conuiujs alternis ac moderatis sermonibus uti conuenit, ijsq; uenustis & amoenis. Quidam dum humanitatem affectant, loquacitate molesti sunt reliquis conuiujs, quibus non relinquunt loquendi spacium.

Coniugis iratae noli tu uerba timere.

Nā lachrymis struit infidias, dū femina plorat.

Vxores lachrymas habent in promptu, his expugnāt uiros, Admonet igitur, ne quid commoueamur huiusmodi lachrymis, Fingunt enim eas sepe numero, quo uiros suos fallant, ueluti cum simulant se commoueri zelotypia ut suum adulterium disimulent, aut ira-

CATONIS;

tas se fingunt ei, quem afflictim amant. Pro noli tu legendum arbitror noli.

Vtere quæfitis, sed ne uidearis abuti.

Qui sua consumunt, cū deest, aliena sequuntur.

Vtere quæ parasti, non abutere, ne profusis bonis tuis, cogaris uel impudenter rogare aliena, uel seruiliter ex alieno uiuere, uel periculose furari aliena.

Fac tibi proponas mortem non esse timendam; Quæ bona si non est, finis tamen illa malorū est.

Mors uel ob hoc timenda non est, quæ finis est omnium huius uitæ malorum.

Vxoris linguam, si frugi est, ferre memento; Nam malū est nil uelle pati, nec posse tacere;

In amicis leuiuscula quædam uitia ferenda sunt, si alioqui probi fuerint, uelut in uxore si paulo sit loquacior, aut lingue procacioris, ferendum est, si alioqui pudica est & frugi, hoc est suo fungens officio: Maxime quæ lingue morbus ei sexui peculiaris est. Malus est is, qui nihil uicij ferre potest in alijs, præsertim cum res facilis sit tacere, sic enim uxor desinet obgannire, si nihil respondeas, quemadmodum solitus est Socrus.

Dilige non ægra charos pietate parentes;

Nec matrem offendas, dū uis bonus esse parenti.

Pietas, amor & cultus est erga parentes, patriam, Deum, & si quis loco parentum est. Quidam ueluti legibus coacti colunt parentes, non ex animo. Dilige parentes

LIBER. IIII.

rentes charos pietate non egra, id est, non coacta, neq;
grauatim, sed prompte, et alacriter. Et si quid inciderit
disidij inter parentes, ita alteri obsequaris, ut alterum
non offendas, sed pietas tua careat omni molestia.

LIBER QVARTVS.

SEcuram quicumq; cupis traducere uitam,
Nec uicij herere animū que moribus obsūe
Hæc præcepta tibi semper relegenda memento.
Inuenies aliquid in quo te utare magistro.

Et hoc proœmium est quarti libri. Si uis esse liber
ob omnibus uicij. & nullius tibi mali conscius uiuere,
hec semper habeas pre manibus, in quibus inuenies, in
quo teipso magistro possis uti, hoc est, ut ipse regas ac
moderaris uitam tuam, adiutus his præceptis.

Despice diuitias, si uis animo esse beatus,

Quas qui suspiciunt, mendicant semper auari.

Non iubet abijcere diuitias, sed non magnifacere,
Etenim qui has suspiciunt, hoc est, mirantur ac magni-
faciunt, dum non audent uti que possident, & semper
aliquid accumulunt. semper mendicant, hoc est egeni
sunt.

Commoda naturæ nullo tibi tempore deerunt.
Si contentus eo fueris, puod postulat usus.

Si metiaris sumptus usu, hoc est necessitate, non a m-
bitione, neq; uoluptate, nunq̄ tibi deerunt commodi-

CATONIS

*tates naturæ, quæ paucis contenta est, cum cupiditates
immensum desiderent.*

Cum sis incautus, nec rem ratione gubernes,
Noli fortunam quæ non est, dicere cecam.

Si res male tibi succedunt tuapte negligentia, ne cō-
feras culpam in fortunam, ut illam cecam appellas,
cum tu ipse magis parum prospexeris. Potest accipi bi-
fariam (quæ non est) id est, quæ nulla est. Pingūt enim
mortales hanc deam, cum nulla sit. Aut (quæ non est)
subaudi, cæca.

Dilige denarium, sed parce dilige formam.
Quā nemo sanctus nec honestus captat habere.

Amare pecuniam ad usum, prudentis est, amare ut
forma pascas oculos, avari ac dementis. Denarium uo-
lunt omnes, formam soli mali captant.

Cum fueris locuples, corpus curare memento.
Aeger diues habet nūmos, Sed nō habet ipsum.

Cum agitur de corporis uale tudine, ne tum parcas
diuitijs tuis. Etenim qui morbo non succurrit, ne mi-
nuat pecuniam, is habet quidem nummos, at se ipsum
non habet, cum male ualeat. Mauult nummos esse sal-
uos, q̄ se ipsum, & illis frui q̄ se ipso. Fortasse pro sed, le-
gendum Se.

Verbera cū tuleris discens aliquando magistri,
Fer patris imperium, cum uerbis exit in iram.

Vapulasti puer à præceptore, dum disceres literas:
Multo magis ferre conuenit cum pater te uerbis obiur-
gat,

LIBER IIII,

iurgat, Tulisti literatoris Tyrannidem multo seniore.
 feras & patris imperium, qui etiam cum irascitur, ta-
 men à uerberibus temperat.

Res age quæ profunt, rursus uitare memento.
 In quibus error inest, nec spes est certa laboris.

De quibus dubites, ea ne feceris. Age illa ex quibus
 certa speratur utilitas, Rursus in quibus falli posses.
 & incertum est profutura ne sint an nocitura, ab ijs
 abstineas.

Quod donare potes, gratis concede roganti.
 Nam recte fecisse bonis, in parte lucrorum est.

Dona libenter si quid potes, Nam lucrum est non
 damnium quod contuleris in bonos, & beneficium dan-
 do accipit, qui digno dedit, Reddit enim cum scœnore,
 quod probo uiro benefeceris.

Quod tibi suspectum est, confestim discute quid sit,
 Namque solent primo, quæ sunt neglecta nocere.
 Quæ suspicionem habent mali, ea noli negligere, sed
 statim examina & exquire cuiusmodi sint, Nam in itijs
 facile medeberis, si quid mali sit: at neglecta crescunt, ac
 maxime lædunt postea. Veluti si suspicaberis amicum
 alieniore esse in te animo, noli negligere quid sibi uelit,
 sed excute unde hoc natum sit. Etsi quid est, statim oc-
 currere nascenti malo.

Cum te detineat Veneris damnosa uoluptas,
 Indulgere gulæ noli, quæ uentris amica est.

Cauc ne duplices morbum tuum, unus enim utcumque
 fertur,

CATONIS

Fertur, duo simul ferri non possunt. Amare damnosa res, damnosa gula. Quod si pariter utroq; laboras malo, superest ut mox ad egestatem redigaris. Gulam uocat studium exquisitorum ciborū, eam quæ dicit uentris amicam, q̄ per eam uenter saginatur, rex & fama dea crescit.

*Cum tibi proponas animalia cuncta timere.
Vnum hominem tibi præcipio plus esse timēdū.*

Cum tua sponte putes omnes feras esse timendas, meo precepto unum animal maxime timebis, nempe hominem. Nam nulla belua magis homini necet, q̄ homo homini;

*Cum tibi præualidę fuerint in corpore uires;
Fac sapias, si tu poteris uir fortis haberi.*

Si natura dedit uires corporis, non statim uir fortis eris, nisi adiunxeris ingenij uim, hoc est, sapientiam, qua corporis robore recte utaris.

*Auxilium a notis petito, si forte laboras.
Nec quisq; melior medicus q̄ fidus amicus;*

Corporis morbos aperis medico, animi morbos aperis fideli amico: Ille pharmacis sanat, hic uerbis. Aliter Si quid morbi inciderit, magis amicum accersere, q̄ medicum.

*Cum sis ipse nocēs, moritur eur uictima pro te?
Stulticia est, morte alterius sperare salutem,*

Veteres credebant expiari scelus commissum mactata pecude, quæ nihil commiserat. Et pro alieno peccato
innoc

LIBER IIII.

innocens dabat pœnas, cum is qui peccauit potius ma-
ctari debuerit q̄ uictima. Stulte autem sperabant alic-
nam mortem sibi saluti fore, cum sua quemq; mala, de
suo dependere oporteat.

Cum tibi uel socium uel fidum quæris amicum.
Non tibi fortuna est hominis, sed uita petenda.

Amicus quem uelis adiungere, non est estimandus
è censu, sed ex moribus, idem oportet fieri in uxoribus.
Utere quæsitis opipus, fuge nomen auari.

Quid tibi diuitiæ profunt si pauper abundans.

Frustra parasti diuitias, si partis uti non audes, &
inter magnas opes uiuis inops. Nihil enim refert ha-
bere, si quæ habes, nihilo plus tibi profunt, q̄ ea quæ non
habes.

Si famam seruare cupis, dum uiuis honestam.
Fac fugias animo, quæ sunt mala gaudia uitæ.

Sic cupis honestam tueri famam, noli amare uolupta-
tes inhonestas, nempe gulæ, libidinis, & similium.

Cum sapias animo, noli irridere senectam.

Nam quicūq; senex, sensus puerilis in illo est.

Cum per ætatem uigeat ingenium tuum, & animi
uis, noli deridere senectutem, quæ minus animo ualeat.
Desipiscit enim omnis senex, & ad puerilem stulticiam
redit. Aetatis igitur uitium ferendum, non ridendum
est.

Disce aliquid, nam cum subito fortuna recedit.
Ars remanet, uitamq; hominis nō deserit unq̄.

CATONIS

Opes sepe numero subita fortuna erit homini, ueluti incendio, furto, bello, naufragio, uerum ars eripi non potest. Hæc itaq; certissima possessio est, quæ semper & ubiq; te possit alere.

Perspicio cuncta tacitus quid quisq; loquatur. Sermo hominum mores & celat, & indicat idem.

Nulla res magis arguit & aperit uitam & ingenium hominis q̄ illius oratio. Hoc est certissimum animi speculum. Igitur si uis hominem cuiusmodi sit cognoscere, perpende tecum, qualis sit illius oratio. Sermo indicat mores hominis, si loquatur ex animo, & celat idem, si uel taceas, uel dissimulanter loquaris.

Exerce studium, quamuis perceperis artem.

Vt cura ingenium, sic & manus adiuuat ulum.

Vt euanescent discipline, nisi exercitatione confirmes: sic artificium opere confirmandum erit, ne excidat.

Multum ne cures uenturi tempora fati.

Non timet is mortem, qui scit contemnere uitã.

Si uis liber esse à metu mortis, discere uitam non magnifacere. Et quemadmodum eleganter docet Aristoteles, nullius rei iucunda fruitio est, nisi quam aliquo modo contempseris.

Discere, sed à doctis, indoctos ipse doceto.

Propaganda etenim rerum doctrina bonarum.

Discere non à quouis, sed ab his qui possunt docere.

Rursum quod ab alijs didiceris, id alijs impartiri.

Vt
lium

LIBER III.

lium enim rerum scientia non est preuenda, sed per manus tradenda.

Hoc bibe quod possis, si tu uis uiuere sanus.

Morbi causa mali, est homi quadoq; uoluptas.

Ne biberis supra uires. Breuis enim illa bibendi uoluptas, sepe numero conciliat homini molestum & diuturnum morbum.

Laudaris quodcunq; palā, quodcunq; probaris
Hoc uide, ne rursus leuitatis crimine damnes.

Leuis & inconstans uideberis, si quod aliquando coram multis laudaris, idem postea damnes. Quod si mutasti sententiam, fac sileas. Fortassis pro uide legendum est fuge (crimine) id est, suspitione & cum uituperio.

Tranquillis rebus quæ sunt aduersa caueto.

Rursus in aduersis melius sperare memento.

Ne securus sis cum fortuna tranquilla est, sed tempestatem caue. Rursum cum fortuna seuit, animum sustine, spe, melioris fortunæ, quæ successura sit. In secundis rebus timenda sunt, aduersa, ne sis supinus. In aduersis speranda sunt letiora, ne deficias animo.

Discere ne cesses, cura sapientia crescit,

Rara datur longo prudentia temporis usu.

Iuxta Solonis sententiam, oportet senescere semper aliquid addiscentes. Nam (rara) hoc est singularis & eximia prudentia contingit longo usu, id est, diuturna experien-

CATONIS.

perientia etatis. Quanq̄ mihi magis probatur hoc, ut sit sensus: Semper discite, studio crescit sapientia. Nam pauci sunt, qui prudentes euadunt experientia rerum, uel quia paucis contingit diu uiuere, uel quia conplures stultitiam non exuunt hac uia. Certissima ac breuissima ad sapientiam uita est doctrina.

Parce laudato, nam quem tu saepe probaris Vna dies qualis fuerit monstrabit amicus.

Nec laudes amicum effusius, cuius non feceris periculum, siquidem ille saepius abs te laudatus, uno aliquo die declarabit alium fuisse se, q̄ tu praedicaris.

Ne pudeat quae nescieris te uelle doceri.

Scire aliquid laus est, pudor e nihil discere uelle.

Quidam stulto quodam pudore malunt semper nescire, q̄ semel discere, cum scire pulchrum sit, & pudendum nihil uelle discere. Ergo honestum uelle.

Cum Venere & Baccho lis est, & iuncta uoluptas. Quod lautum est animo complectere, sed fuge lites.

Excerpe quod inest boni, fuge quod adiunctum est mali. Exhilarat potatio, discutit curas, utere hae commoditate: sed rursus ebrietas incitat ad iurgia, hoc caue. Item, Venus delectat, sed habet sua iurgia. Ama igitur absq; disidijs.

Demissos animo, ac tacitos, uitare memento, Qua flumē placidū est, forsan latet altius unda.

Tristes ac tacitos uita, uidentur enim aliquid magni mali

LIBER: IIII,

mali moliri. Quemadmodum cauendum est flumen ea parte qua tranquillum est : nam illud profundissimum esse solet. Ita Cæsar magis metuebat Brutum & Crassum, pallidos ac tacitos, quàm Antonium ebrium. Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum. Alterius spectata, quo sis discrimine peior.

Quoties tædet te tuæ sortis, confer eam cum aliorum fortuna, & uidebis te nihilo peiorem, hoc est, in feliciorem multis.

Quod potes id tenta, nam littus carpere remis Tutius est multo, quam uelum tendere in altum.

Aggredere tuta magis quàm magna. Tutius enim nauigare iuxta littus, & remis uti, quàm passis uelis periclitari in fluctibus. Nec enim omnibus fauent uentus fortunæ.

Contra hominem iustum prauè contendere noli. Semper enim Deus iniustas ulciscitur iras.

Noli prauè, hoc est malitiose & data opera ac peruerse contendere cum homine iusto. Nam Deus nunquam hoc relinquit inultum.

Ereptis opibus noli gaudere mœrendo.

Sed gaude potius tibi si contingat habere.

Si diuitiæ contingunt gaude : si ereptæ fuerint, noli te cruciare, sed tunc utere Philosophia. Neque enim tantum boni habent, ut sit admodum dolendum si perierint, neque rursus tantum mali, ut non sint liberi.

CATONIS

libenter accipiendæ, si forte contingerint, Constat
 carmen esse deprauatum, Arbitror legendum noli mœ-
 rere querendo. Planudes uidetur hoc sensisse: Ereptas
 opes ne deplores, sed gaude potius habuisse te quod per-
 deres. Sed dubium nō est, quin à Planude scriptū fuerit,
 ἀπολαῦσάαι pro ἀπολεθῶαι. Porro querendo non est
 à quero, sed à queror deponenti uerbo, pro quo Planu-
 des uertit ὀλοπφύγεθαι. Hic casus erit exemplo non-
 nunq̄ è duobus codicibus deprauatis restitui ueram le-
 ctionem. Deinde quantopere expediat, authorum mo-
 numenta non uni linguæ fuisse commissæ.

Est iactura grauis, quæ sunt amittere damnis,
 Sunt quædam quæ ferre decet patienter amicū.

Si uerbulo ledat amicus ferendum est. At damna
 rerum nemo potest æquo animo ferre. In his igitur cas-
 uendum, ne ledamus amicum.

Tempora longa tibi noli promittere uitæ.
 Quocunq; ingrederis sequitur mors corporis
 umbra.

Nemo potest sibi longam uitam promittere, cum
 mors hominem quocunq; cat, non aliter insequatur q̄
 umbra corpus. Fortasse legendum, corpus ut umbra,
 nam sic reddidit Planudes

Thure deum placæ, uitulū sine crecat aratro.
 Ne credas placare Deum, dum cæde litatur.

Non gaudet Deus morte pecudum, ergo thure li-
 tandum est illi, hoc est re in noxia & minimi sumptus

Att

LIBER IIII.

At hodie plerique Christianorum, licet apud hos sublatus sit mos immolandi pecudes, tamen Deum ac diuos sibi tantum non deuinctos esse putant, si eis gemmas, aurum, argentum, ac serica suspenderit, uel ostentanda tantum, uel in luxum paucorum uertenda, immemores hæc semper à sanctis fuisse contempta, & si forte obtingerunt, in ægentium usus fuisse effusa.

Cede locum læsus fortunæ, cede potenti.

Cedere qui potuit, prodesse aliquando ualebit

Qui rem habet cum proceribus, quoniam prodesse possunt in multis, necesse est, ut aliquando mussent iniurias, id est, tacitus ferat: Lædunt enim aliquando potentes, & tyrannidem exercent. Hic igitur prudens illis debet cedere, ut postea per illos suis prodesse possit. Nam si resistens reddiderit eos hostes, nec sibi nec suis prodesse poterit.

Cum quid peccaris, castiga te ipse subinde,

Vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.

Vbi senseris te alicubi peccasse, statim poenas sumito de teipso, & noli tibi ignoscere. Te ipsum obiurga, tibi ipsi laboris aliquid indicito. Nam ut in sanandis uulneribus dolor dolore sanatur, siquidem ne doleat uulnus, infundis acria, quæ mordent: sic ista reprehensio tametsi amara est, tamen medetur uicio animi.

Damnaris nunquam post longum tempus amicum:

Mutauit mores, sed pignora prima memento.

Si is cum quo tibi fuit diutina consuetudo, forte

CATONIS

mutatis moribus alius esse coepit, hoc debes tribuere ueteri necessitudini, ne uituperes eum, etiam non est dignus qui ametur.

Gratior officijs quo sis mage, charior esto.

Ne nomen subeas quod dicitur officiperda.

Vt sis charus omnibus, esto gratus (officijs) id est, beneficijs & benemeritis, Inuisum enim apud omnes est. omne officiperda. Sic enim uocat eum, in quem collocatum officium perditur, Nihil enim tam perit atque id quod confertur in ingratum.

Suspectus caueas, ne sis miser omnibus horis.

Nam timidus & suspectus aptissima mors est,

Qui sibi fingit periculum, is nunquam non misere uiuit. Nihil igitur huic aptius, quam mors, quandoquidem non potest iucunde uiuere. Suspectus, hic accipitur actiue pro suspicioso.

Cum fueris seruos proprios mercatus in usus.

Et famulos dicas, homines tamen esse memento.

Sic utere seruis tuis licet empticijs, ut memineris esse non pecudes, Quod empti sunt, fortune fuit: quod homines sunt, in hoc tibi sunt pares.

Quam primum rapienda tibi est occasio prima. Ne rursus quaeras, quae iam neglexeris ante.

Occasio, quam ante dixit frontem habere capillatam, statim est arripienda, ne si se subduxerit, frustra quaeras postea, quae prius contempseras.

LIBER: IIII,

Morte repentina noli gaudere malorum:
 Fœlices obeunt, quorū sine crimine uita est.

Si mali subito moriantur, dolendum magis est q̄
 gaudendum. Gaudendum potius in morte bonorum,
 quorum mors fœlix est. Vel sic, ut uertit Planudes,
 tametsi malus auctor: Si uideris malos subito tolli, no-
 li gaudere. Contigit idem bonis uiris & innocentia-
 bus, ut intelligas hoc casu accidere, non uindicta numi-
 nis. Versus ipsius adscribam.

Μὴ ἐπὶ χαλεκῶν θνητοῖς φίλος ἐξ ἀπικαιοῖς
 ὄπῃ καὶ ἐσθλόθνησκει ὧν βίος ἀμμορος ἀσχε

Hæc indicaui non ut insectar Planudem, sed ut no-
 bis Græci uicissim ignoscant, sicubi labimur in peregri-
 na lingua.

Cum coniunx tibi sit, nec res, & fama laboreat.
 Vitandum ducas inimicum nomen amici.

Si pauper habuerit uxorem, quæ laboreat fama, hoc
 est, de qua homines male loquantur (ducas) idest, exti-
 stimes, nomen amici uitandum esse, utpote inimicum sa-
 me tue: uideberis enim prostituere uxorem hoc præ-
 textu, & hoc nomine diuites pauperum uxores captāt.
 Ita propemodum Planudes, tametsi potest & alius esse
 sensus, nimirū hic: Si tibi sit uxor, re satis lauta, fama q̄
 secunda, noli te dare in familiaritatem potentum, ne
 quid labis uxori tibiq; conturbas.

D   Cum

DICTA

Cum tibi contingat studio cognoscere multa
Fac discas multa, uites nescire doceri.

*Quo plura didiceris, hoc plura stude cognoscere,
ne uidearis indocilis ullius rei.*

Miraris uerbis nudis me scribere uersus.

Hos breuitas sensus fecit coniungere binos.

*Sententia nudis uerbis explicanda est: Melius enim
meminimus quæ breuia sunt. Idcirco nudis uerbis sin-
gula præcepta singulis distichis complecti uoluit, ut
apertior esset & breuior.*

FINIS.

DICTA SAPIENTVM E

GRAECIS UT HABEBAN-
tur, à nescio quo Græculo utcunq; colle-
cta, Erasmo interprete.

OMnibus placeto, Bona res quies
Periculosa temeritas,
Semper uoluptates sunt mortales, honores autē
immortales.

Amicis aduersa fortuna utentibus idem esto.

Lucrum turpe, res pessima.

Quicquid promiseris facito.

Infortunū tuū celato, ne uoluptate afficias inimicos.

Veritati adhaereto.

Age quæ iusta sunt.

Violentiam oderis.

Principibus cede.

Voluptati tempera

A inreiurando abstine.

SAPIENTVM.

Pietatem sectare.	Laudato honesta.
A uitijs abstine.	Beneficium repende.
Supplicibus misericors esto.	Liberos institue.
Sapientum utere consuetudine.	Litem oderis.
Bonos in precio habeto.	Audi quæ ad te pertinent.
Probrum fugito.	Responde in tempore.
Ea facito quorum non possit pœnitere	
Ne cui inuideas.	Oculis moderare.
Quod iustum est imitare.	
Benemeritos honora.	Spem foue.
Calumniam oderis.	Affabilis esto.
Cum erraris, muta consiliũ.	Diutinã amicitiam custodi.
Omnibus teipsum præbe.	Concordiam sectare.
Magistratus metue	Ne loquaris ad gratiam.
Ne tempori credideris.	Teipsum ne negligas.
Seniorem reuerere.	Mortem oppete pro patria.
Ne quauis de re doleas.	Ex ingenuis liberos crea.
Sperato tanq̃ mortalis.	Parcito tanq̃ immortalis.
Ne efferares gloria.	Arcanum cæla.
Cede magnis.	Oportunitatem expectato.
Mortalia cogita.	Largire cum utilitate.
Ne prior iniuriam facias.	Dolorem fuge.
Mortuum ne rideto.	Amicis utere.
Consule inculpate.	Delecta amicos.

DICTA

EIVSDEM PERIANDRI EX AV.

sonio, carmine Phaleucio. Atq; in his extrema sententia semp est gemina, & disticho cōprehenditur.

Nunquam discrepat utile a decoro.

Id est, nihil utile, quod non honestum.

Plus est sollicitus, magis beatus:

Id est, quo quisq; ditior, hoc magis sollicitus uiuit.

Mortem optare malum, timere peius.

Miser est qui tædio uitæ mortem optat, sed miserior, qui semper timet mortem.

Faxis, ut libeat, quod est necesse.

Quod necesse est facere, fac ut libenter facias.

Multis terribilis, caueto multos.

Quem multi timent, is ut multos timeat necesse est.
Si fortuna iuuat, caueto tolli.

Ne extollaris fortunæ prosperitate.

Si fortuna tonat, caueto mergi.

In rebus aduersis ne frangeris animo.

BIANTIS è græca collatione.

In speculo teipsum contemplare, & si formosus apparebis, age quæ deceant formam. Sin deformis quod in facie minus est, id morum pensato pulchritudine.

De numine ne male loquere, quid sit autem auscultata. Audito multa, loquere pauca. Prius intellige, et deinde ad opus accede. Ne ob diuitias laudaris uirum indignum. Persuasione cape, non ui. Compara in adolescentia quidem modestiam, in senectute uero sapientiam.

EIVS

SAPIENTVM,
EIVSDEM EX AVSONIO,

carminc Heroico.

Quæ nã sumã boni & mens qua sibi conscia recti;

Id est, quid optimum? Animus bene sibi cõsciũs.

Pernicies homi quæ maxima & solus hõ alter.

Id est, homini maxima perniciẽs est ab homine.

Quis diues & q nil cupiat. Quis pauper & avarus;

Diues est non qui multa possidet, sed qui sua sorte contentus est. Avarus omnis pauper est qui quod habet, non habet.

Quæ dos matronis pulcherrima & uita pudica.

Mulier etiam indotata, satis dotata est, sic asta est.

Quæ casta est & de qua fama mentiri ueretur.

Casta non est, de qua fama turpiter loquitur.

Quod prudentis opus & cũ possit, nolle nocere;

Proprium prudentis est, etiam cum possit, nolle tamen ulcisci.

Quid stulci proprium & non posse, et uelle nocere

Malus etiam cum non possit, optat tamen ledere.

P Y T A C I *Mytilenæi ex Græco.*

Quæ facturus es, eã ne prædixeris. Frustratus enim
fideberis. *Depositum redde.*

A familiaribus in minutis rebus læsus feras.

Amico ne maledixeris. Inimicum ne putes amicum.

Vxori dominare, Quæ feceris parentibus eadem a
liberis expecta.

Desidiosus ne esto, Inter amicos ne fueris iudex.

DICTA

Ne contende cum parentibus, etiamsi iusta dixeris,

Ne geras imperium, priusquam parere didiceris,

Infortunatum ne irriferis. Nec lingua præcurrat mentem;

Quæ fieri non possunt, caue concupiscas.

Ne festines loqui. Legibus pare.

Nosce teipsum. Ne quid nimis

Ante omnia uenerare numen. Parentes reuerere.

Audito libenter. Voluptatem coërce.

Inimicitiam solue.

Vxorem ducito ex equalibus, ne si ex ditioribus duxeris, dominos tibi pares, non affines.

EIVSDEM ex Ausonio carmine Iambico trimetro.

Loqui ignorabit, qui tacere nesciet

Eiusdem est artis recte tacere et recte loqui.

Bono probari malo, quam multis malis.

Non refert, quam multi laudent te, sed quales. Nam ab improbis laudari, uituperari est.

Demens superbis inuidet foelicibus..

Stulticie est cruciari foelicitate malorum, quasi in uulgaribus bonis sita foelicitas.

Demens dolorem ridet in foelicium.

Aequè stultum est gaudere calamitate malorum, quasi non ante fuerint in foelices.

Parero legi, quisquis legem sanxeris.

Quod alijs præscripseris, ipse seruato.
plureis amicos re secunda compares.

Proo

SAPIENTVM.

Prospera fortuna conciliat multos amicos.
Pauca amicos rebus aduersis probes.
Sed restante fortuna pauci manent, sed sinceri.

CLEOBVLI Lyndij.

Ne sis unq̄ electus. Domus curam age.
Libros euolue. Liberos tibi charissimos erudi.
Iuste iudicato. Bonis benefacito.
A maledicentia temperato. Suspitionem abiicito.
Parentes patientia uince. Beneficij accepti memento.
Inferiorem ne reicias. Aliena ne concupiscas.

Ne teipsum præcipites in discrimen.
Res amici diligas, ut perinde serues, ut tuas.
Quod oderis alteri ne feceris.
Nec cui miniteris, est enim muliebre.
Citiꝰ ad infortunatos amicos, q̄ fortunatos pficiscere.
Lapis auri index, aurum hominum.
Voto nihil preciosius. Mendax calūnia uitam corrūpit.
Mendaces odit quisquis prudens ac sapiens.

EIVSDEM ex Ausonio carmine Aselepiadico.

Quanto plus liceat, tam libeat minus.
Quo potentior es, hoc magis caue, ne quid pecces.
Quo plus tibi permittunt homines ob principatum,
hoc ipse minus permittas tibi.
Fortunæ inuidia est, immeritus miser.
Cum bonis male est, fortunæ imputatur cum ea se
pe magnatum sit culpa.

DICTA

Fœlix criminibus nullus erit diu.

Fœlicitas male parata, non est diuturna.

Ignoscas alijs multa, nihil tibi.

In alios lenis esto, in te ipsum seuerus.

Parcere quisq; bonos, prodere uult bonos.

Qui bonos uiros tradit in manus bonorum is seruat, non perdit, quos prodit. Quinã suspicor legendum,

Parcit quisq; bonis, perdere uult malos, ut sit sensus,

Qui malos ac nocentes afficit supplicio, is miseretur bonorum & innocentium, quos ab horum uolentia liberat.

Maiorum meritis gloria non datur

Laus parentum non tribuitur posteris.

Turpis sæpe datur fortuna minoribus.

At probra parentum sæpe obijciuntur liberis

CHILONIS Lacedæmonij.

Nosce te ipsum.

Ne cui inuideas mortalibus

Temperantiam exerce.

Turpia fuge.

Tempori parce.

Iuste rem para.

Multitudini place.

Sapientia utere.

Moribus probatus esto.

Ne quid suspiceris.

Oderis calumnias.

Ne fueris onerosus.

EIVSDEM EX AVSONIO CARO

mine Choriambico, ex Choriambis tribus

& Amphibracho.

Nolo minor me timeat, despiciatq; maior.

Sic est moderanda uitæ ratio, ut ne inferioribus sit

for

SAPIENTVM.

formidini, quod est Tyrannicum, nec superioribus con-
temptui, quod est abiectæ fortunæ

Viue memor mortis, immemor ut sis salutis.

Sic fuge turpis, quasi hodie moriturus. Sic cura ho-
nesta studia, quasi semper uicturus. Quando hic uersus
deprauatus est, suspicor ita legendum, Viue memor mor-
tis, ut sis & memor salutis.

Tristitia cuncta exuperans, aut animo, aut amico.

In rebus aduersis, aut amici consuetudine falle
mœrorem, aut animo te sustine.

Tu bene si quid facias, non meminisse fas est.

Benefacta tua predicent alij.

Grata senectus homini, quæ parilis iuuentæ.

Florida senectus, simillima est adolescentiæ.

Illa iuuentus grauior, quæ similis senectæ.

Morosa iuuentus simillima est senectuti.

SOLONIS Atheniensis ex Græcos

Deum cole. Parentes reuerere,

Amicis succurre. Nemini inuideto.

Veritatem sustincto. Ne iurato.

Legibus pareto. Cogita quod iustum est.

Iracundiæ moderare. Virtutem laudato.

Malos odio prosequitor.

EIVSDEM EX AVSONIO

carmine Trochaico.

Dico tunc uitam beatam, cum fata peracta sunt.

Nemo beatus, nisi qui foeliciter obeirit mortem.

DICTA

par pari iugato cōiunx, disfidet quod impar est.

Firmissima est amicitia, quæ inter pares coijt.

Non erunt honores usq̃ fortuiti muneris.

Honos uerus uirtutis est premium, non munus fortune,

Clam coarguas propinquū, sed palā laudaueris.

Amicū laudato palam sed errantē occulte corripes.

Pulchrius multo parari, q̃ creari nobilem.

Clarior est nobilitas, quam ipse tuis uirtutibus tibi pararis, q̃ quæ ex maiorum imaginibus contigit.

Certa si decreta fors est, quid cauere proderit?

Si fatum uitari non potest, quid prodest præscisse?

Siue sunt incerta cuncta, quid timere conuenit?

Sin in certum, stultum est timere, quod an euentuum sit nescias.

TALETIS Milesij, ex Græco.

Principem honora.

Amicos probato.

Similis tui sis.

Nemini promittito.

Quod adest, boni consulito.

A uicijs abstineto.

Gloriam sectare.

Vitæ curam age.

Pacem dilige.

Laudatus esto apud omnes.

Susurriones ex ædibus eijsce.

EX AVSONIO uersu pentametro.

Turpe quid ausurus te sine teste time.

Quod apud alium puderet facere, ne solus quidem ausus facere, ueluti teipso teste.

Vita perit, mortis gloria non moritur.

Quod

SAPIENTVM.

Quod factururus es, dicere sustuleris :

Sile si quid est in animo facere, ne quis impediatur.

Crux est si metuas uincere quod nequeas.

Auget sibi molestiã qui timet quod uitari non potest.

Cum uere obiurgas, sic inimice iuuas.

Præstat uere carpi ab inimico, quã falso laudari ab amico.

Nil nimium, satis est, ne sit & hoc nimium,

Ne quid nimis. Nam modus omnibus in rebus est optimus.

SEQVVTVR MIMI

PVBLIANI, AB ERASMO CA

stigati & elucidati.

ERASMVS ROTERODAMVS

Lectori S. D.

IN hos deprauatissime scriptos reperi commentario-
los longe prodigiosiores quã in Catonem, qui neque cœli
neque terram attingerent, & tamen accuratissime de-
pictos, ceu rem sacram, O seculum illud infœlix. Sunt
plerique senarij iambici, si quod diuersum genus incide-
rit, annotabimus. Cæterum qui scire uolet à quibus porten-
tosissimis mendis hos Mimos uindicauerimus, is conferat
cum ijs, quos ante nostram editionem habebant uul-
gati codices. Vale lector & frue.

Alie

Alienū est omne quicquid optando euenit. Sensus est, id quod nostro studio paratur, uere nostrum est: quod uotis contingit, alienum est, nempe quod fortuna possit eripere.

Ab alio expectes, alteri quod feceris.

Qualis fueris in alios, tales alij futuri sunt in te. Animus ueteri qui scit, scit tuto aggredi.

Qui intelligit periculum, is nouit cauere periculū. Temeritas autem periculose rem aggreditur, qua nescit timere.

Auxilia humilia, firma consensus facit.

Concordia fortia facit, etiam quæ sunt imbecilla contra discordia maximas opes debilitat.

Amor animi arbitror sumitur, non ponitur.

Nobis in manu est non incipere amare, ubi coepertis iam illi seruus es, nec potes excutere cum uelis.

Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium.

Mulier nimis est uehemens in utramq; partem, animi mal affectibus obnoxium. Quanquam huiusmodi uiros etiam non paucos reperias, nimisq; in utramq; partem uehemens.

Ad tristem partem strenua suspicio.

Qui parum sunt scelices, magis laborant suspitione. Vel sic. Suspicio plerumq; uergit in partem deterrorem. Strenua hic citam ac propensam significat.

Ames parentem si æquus est, si aliter feras,

PUBLIANI.

Bonum parentem ama, difficilem tollera: uel ob hoc
quia pater est, æquus dixit, pro commodo & humano.
Aspicere oportet, quod possis deperdere.

Serua quod nolis perire. Oculum autem, hoc est
presentia domini, optimus rei custos.

Amici uicia si feras, facis tua.

Tibi imputabitur quicquid peccat amicus, cum non
admoneas.

Aliena homini ingenuo, acerba est seruitus.

Durum est seruire ei, qui liber sit natus.

Absentem lædit, qui cum ebrio litigat.

Mens enim ebrij non adest, cum qua loquendum est.

Itaq; perinde est, ac si non adesset ipse.

Amans iratus, multa mentitur sibi.

Multa enim constituit in animo, quæ non prestat
postea, Ego ne illam, quæ me, quæ illum?

Auarus ipse miserix causa est suæ.

Nam sua sponte & uolens pauper est.

Amans quid cupiat scit, quid sapiat non uidet.

Amans sine iudicio cupit, nec expenat, salubre sit,
an perniciosum, id quod cupit.

Amans quod suspicatur, uigilans somniat.

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt, & inani spe
sibi blandiuntur.

Ad calamitatem quilibet rumor ualet.

Tristia facile sparguntur in uulgus, quæ recta sunt
& honesta uix creduntur.

Amor extorqueri non potest, elabi potest.

Amor non potest subito, uixq; expelli, sed paulatim potest elabi.

Ab amante lachrymis redimas iracundiam;

Amans iratus lachrymis placatur.

Aperite cum est mala mulier, tum demū est bona.

Fucatum & fraudulentum est animal mulier, eoq; minime noxia, cum palam est mala, Indicat hic nullam esse bonam.

Auarum facile capias, ubi non sis idem.

Auarum non potest ferre auarus, uel facile fallas auarum, nisi sis idem quod ille est, id est, auarus & ipse.

Amare & sapere uix Deo conceditur.

Non est eiusdem amare, & sanæ mentis esse.

Auarus nisi cum moritur, nil recte facit.

Etenim cum moritur, tum demum permittit alios suis opibus frui.

Astute dum cælatur, se ætas in dicat

Senectus cælari non potest. Nisi forte sic legendum est, Astute crimen cælatur, ætas indicat. Tempus enim aperit omnia.

Auarus damno potius, q̄ sapiens dolet.

Sapiens non cruciatur damnis rerum, sed is qui magnificat pecuniam.

Auaro quid mali optes? ni, ut uiuat diu.

Propterea quod miserrime uiuat. Summum igitur malum optat qui optat diuinam uitam.

Animo

BVBLIANI.

Animo dolenti nihil oportet credere.

Quamdiu doles, ne quid tibi ipsi fidas, Nihil enim
sua suadet dolor. Expecta donec residat aegritudo, tum
status quid uelis loqui aut facere.

Alienum nobis, nostrum plus alijs placet.

Suae quemq; sortis poenitet. Aliena mirantur, uerba
duntaxat, Ceterum si ad rem uentum sit, pauci uelint
cum alijs commutare.

Amare iuueni fructus est, crimen seni.

Amor uoluptas est in iuvene, scelus in sene, non uo-
luptas.

Anus cum ludit, morti delicias facit.

Anum uicinam morti non decet lusus, uidetur enim
mortem delectare uelle.

Amoris uulnus idem qui sanat facit.

Desiderij uulnus sanat idem qui fecit, si sui copiam
faciat. Allusit autem ad Thelephi fabulam.

Ad poenitendum properat cito qui iudicatur.

Ne statim pronuncies, Nam praecipitati iudicij se-
pe poenitet.

Amicos res optimae parant, aduersae probant.

Et hoc carmen deprauatum est, sorte sic legendum A-
micum res optimae parant, tristes probant.

Secunda fortuna conciliat amicos, aduersa explorat
ficti sint, an ueri.

Aleator quanto in arte est melior, tanto est nequior.

Hoc est carmen Trochaicum, in male re quo magis

excellis, tãto sceleratior es. Veluti miles quo melior est,
hoc uir nequior.

Arcum intensio frangit, animum remissio

Arcus frangitur, si nimium tendas. Animi uires au-
gentur exercitatione, ocio franguntur.

Bis est gratum, quod opus est, ultro si offeras.

Beneficium precibus extortum magnam gratie par-
tem perdidit. Quod ultro oblatum est, id bis gratum.

Beneficium dare qui nescit, iniuste petit.

Non debet uti beneficijs aliorum qui ipse nemini be-
nefacit.

Bonum est, fugienda aspicere alieno in malo.

Item Plautus: Fœliciter sapit, qui alieno periculo sapit.

Quid tibi sit fugiendum, id discas non tuo malo, sed
ex aliorum malis exemplum sumito.

Beneficium accipere, libertatem uendere est.

Fœlicius est dare q̄ accipere. Perdit enim libertatem
quisquis utitur alterius beneficio.

Bona nemini hora est, ut non alicui sit mala.

Nulla fortuna secunda est, quæ non alicuius malo
contingat.

Bis enim mori est, alterius arbitrio mori.

Mortem naturalem æquiore animo ferunt homines.
adactam grauius.

Beneficia plura recipit, qui scit reddere.

Ingratis nemo plura committit. Quos experimur
gratos, in hos maiora conferimus.

PUBLIANI.

Bis peccas cū peccandi obsequiū accōmodas.

Nam & illum adiuuas, & te eiusdem malefacti reum facis.

Bonus animus læsus, grauius multo irascitur.

Lenis animus cum incandescit, uehementius comouetur.

Bona mors est homini, uite quę extinguit mala.

Miseris mors est optanda quoq;, ut qua finem adferat malorum.

Beneficium dando accipit, qui digno dedit.

Hunc uersum nominatim citat Aulus Gellius inter Mimos Publianos.

Blandicia, non imperio fit dulcis Venus?

Iucundum est, cum ex animo quis redamatur, non eum extorquetur mulieris obsequium.

Bonus animus nūq; errāti obsequiū accōmodat.

Qui probus est ipse, nunq; alteri peccanti assentitur.

Beneficium se dedisse qui dicit, petit.

Cōmemoratio beneficij dati, est reposcentis gratiam.

Coniunctio animi, maxima est cognatio,

Arctius alligat mutata beneuolentia q̄ affinitas sanguinis Forte uersus hic ita legendus est.

Beneuolus animus maxima est cognatio.

Nam & hoc modo carmen constat, & in hac litera nempe B, reperiebatur.

Beneficium sæpe dare, docere est reddere.

Qui sepius bene meretur de aliquo, is prouocat ad
 gratitudinem quadam pertinacia benefaciendi,
 Bonitatis uerba imitari, maior malicia est

Qui malus est & bene loquitur, is plus q̄ malus est.
 Bona opinio hominis, tutior pecunia est.

Tutius est habere bonam famam, q̄ diuitias.
 Bonum tamen si supprimitur, non extinguitur.

Veritas & iustitia premi potest ad tempus, sed
 emergit postea.

Bis uincit, qui se uincit in uictoria.

Qui moderate utitur uictoria, bis uincit, primum
 hostem, deinde animum.

Benignus etiam dandi causam cogitat.

Qui liberalis est, non expectat ut rogetur, sed ultra
 querit occasionem largiendi.

Bis interimitur, qui suis armis perit.

Magis dolet nobis calamitas, cuius ipsi ministraui-
 mus occasionem. Veluti si quis hominem euehat ad ma-
 gistratum, à quo postea subuertatur.

Bene dormiuit qui nō sentit quā male dormiat.

Cum abest sensus malus, nihil est mali. Veluti si
 quis a alto somno obrutus, non sentiat incommoditatem
 strati.

Bonorum crimen est officiosus miser.

Si calamitosus est, qui recte uiuit, hoc imputatur ui-
 turi, cui dicunt aduersari fortuna.

Bona fama in tenebris, ppriū splēdorē obtinet.

PUBLIANI.

Decus recte factorum non potest obscurari. Lucet enim in ipso pectore, si non respondet opinio populi.

Bene cogitata si excidunt, non occidunt.

Quod recte proposueris, si ad tempus excidit animo, tamen omnino non perit.

Bene perdit nummos, iudici cum dat nocens.

Qui corrumpit iudicem pecunia, cum sit nocens, perdit eam, sed suo bono: Proinde bene perdit.

Bonis nocet, quisquis pepercit malis.

Fit iniuria bonis, cum impunitas datur malis, Pautiores enim boni futuri sunt, si liceat impune malos esse.

Bona iusticiæ proxima est severitas.

Severitas enim est iusticia rigidior & exactior, uergens tamen ad inclementiam.

Bonum apud uirum cito moritur, iracundia.

Apud malos uiros ira tardissime senescit, apud bonos cito.

Bona turpitudine est, quæ periculum indicat.

Aut sic, quæ periculum uindicat, Satius est pudere, quam pigere. Pudor utilis est, per quem arcemur ab his, quæ periculose fecerimus.

Bona comparat præfidia misericordia.

In alios misericors meretur, ut in se fauentes sint alij, si quid inciderit infortunij.

Bonarum rerum consuetudo pessima est.

Vil escit quod consuetum esse coeperit, Bonis rebus nihil debet esse charum. Charum est autem, quod rarum est.

Beneficium dignis ubi das, omnes obligas.

Virtuti enim datur, non homini. Et tuo beneficio bonus in ceteros omnes utitur.

Crudelis in re aduersa est obiurgatio.

Consolandus est amicus, non obiurgandus in rebus afflictis.

Cauendi, nulla est dimittenda occasio.

Nunquam satis cauertis. Aliquando nocendi est omittenda occasio, cauendi nunquam.

Cui semper dederis, ubi neqes rapere imperas.

Qui assueuerit semper accipere, is putat iam sibi deberi quod datur, adeo ut si negaris, paratus sit eripere ui. Hoc ad principes peculiariter pertinet.

Crudelem medicum intemperans æger facit.

Aegroti intemperantia facit, ut medicus cogatur ad duriora remedia descendere, nempe sectionē, aut ustionem & similia.

Cuius mortem amici expectant, uitam oderant.

Eius uita sit inuisa oportet, cuius amici mortem optant.

Cum inimico nemo in gratiam cito redit.

Non est statim fidendum inimico. Facile dissoluitur beneuolentia, at non facile sarcitur. Et ira omnium tardissime senescit.

Citius uenit periculum, cum contemnitur.

Magis nocet periculum his qui negligunt, quàm qui cauent.

PUBLIANI.

Castra ad uirum matrona parendo impetrat.

Pudica uxor hoc impetrat obsequio suo, ut quicquid uelit faciat maritus, & magis impetrat, cum obsequitur, quam cum exigit.

Cito ignominia fit superbi gloria.

Arrogantiam semper sequitur infamia. Et qui insolenter utitur gloria, incidit in ignominiam.

Consilio melius uincas, quam iracundia.

Iræ præceps est prudentia sedata. Hac citius efficies quæ uoles, quam uolentia & ferocitate.

Cuiusuis doloris remedium est patientia.

Omnis dolor lenitur patientia. Alia alijs malis sunt remedia. At patientia commune est malorum omnium lenimentum.

Cum uicia profunt, peccat qui recte facit.

Cum expedit esse malus, tum nocet esse bonus. Et cum præmiū est malefactoris, tum benefactoris poena est.

Contemni est leuius, quam stulticia percuti.

Satius est contemni ob uirtutē, quam stultū quid agere.

Comes facundus, in uia pro uehiculo est.

Et hic uersus citatur ab Aulo Gellio. Iucundus consabulator facit, ut non sentias uic tædium, perinde ac si uehiculo potiris.

Cito improborum læta in perniciem cadunt.

Non est diuturna malorum felicitas.

Crimen relinquit uitæ mortem appetit,

Videtur accusare uitam, qui mortem appetit.

Cui plus licet quā par est, plus uult quā licet.

Hunc uersiculum adscripsi ex Gellio. Cui plus permissitur, quā equum est, is plus sibi sumit, quā oportet, Hoc conuenit in Tyrannos, & uxores.

Discipulus est prioris posterior dies.

Cottidiana rerū experientia reddimur prudentiores, **Damnare est obiurgare, cū auxilium est opus.**

Cum amicus afflictus eget auxilio, tum obiurgare nō est officiosum, sed damnare est. Primum eximendus est calamitati, postea obiurgandus, quod sua culpa in eam incidit.

Diu apparandum est bellū, ut uincas celerius.

Qui in aggrediendo nimium properant, aliquando tardius conficiunt. Mora in apparando non dispendium est, sed lucrum ad negotium cito conficiendum.

Dixeris maledicta cuncta, cum ingratum hominem dixeris.

Ingratitudo omnia uitia in se complectitur. Nullum igitur conuitium dici potest contumeliosius, Versus est Trochaicus,

De inimico ne loquere malum, si cogites.

Si cogitas nocere inimico, caue loquaris male, cauebis enim ille. Stultum est igitur maledicere. Nam si amicus est, inique facis: si inimicus, minus illi nocet.

Deliberare utilia, mora est tutissima.

Tutissimum est esse lentas consultationes. Nam precipitata consilia plerumque sunt inauspicata.

Dolo

PUBLIANI.

Dolor decrefcit, ubi quo crefcat non habet:

Cum malum uenerit ad fummum, tum neceffe eft ut fiat remiffius.

Dedifcere flere foeminam, eft mendacium,

Id eft, foemina nunquam hoc dedifcet.

Discordia fit charior concordia.

Amantium irae, amoris redintegratio eft.

Deliberandū eft diu, quod ftatuendū eft femel.

De quo non potefl nifi femel ftatuere, ueluti de matrimonio, de facerdotio, de hoc diu deliberandum eft prius quam aggrediaris.

Difficilem oportet aurem habere ad crimina.

Ne facile credas accusanti quempiam.

Dum uita grata eft, mortis conditio optima eft.

Tum optimum eft mori, cum ad huc dulce eft uiuere

Damnum appellandū eft, cū mala fama lucrū.

Lucrum cū iactura fame, damnum eft non lucrum.

Ducis in confilio, pofita eft uirtus militum.

Fruflra funt fortes milites, ni ductis prudentia regantur.

Dies quod donat timeas, cito raptum uenit.

Quod fubito contingit, fubito, auferre folet fortuna.

Dimiffum quod nescitur, non amittitur.

Non eft damnum quod non fentis.

Etiā innocentes cogit mentiri dolor.

In tormentis fæpe mentiuntur & innocentes ad alicuius cruciatu.

Etiā

Etiā peccato recte præstatur fides?

Adco seruanda est fides, ut etiā malis in rebus aliquando præstanda sit.

Etiā celeritas in desiderio mora est.

Cupienti festinatio uidetur mora.

Ex uitio alterius, sapiens emendat suum.

Ex alienis erratis sapiens colligit, quid sibi sit cauendū.

Et deest & superat miseris cogitatio.

Deest, quia non uident, quo pacto possint mederi malis, & superest, quia intelligunt quid debuerint cauere, sed sero.

Etiā obliuisci quod scis, interdum expedit.

Quedam huiusmodi sunt, ut sint dediscenda, legi poterat quod scis, ut sit sensus. Expedit aliquoties meminisse magis, quid præsens tempus & res postulet, quàm tua dignitas.

Ex hominum quæstu, facta fortuna est Dea.

Studium lucrificat, ut fortuna credatur esse Dea, quæ faueat) ut ex quæstu) id est, quærimonia, Nam illi imputant, si quid acciderit aduersi.

Effugere cupiditatem, regnum est uincere.

Vincere auaritiam, aut iram, plus est quàm regnum.

Exuli ubi nusquam domus est, sine sepulchro est tantum mortuus.

Opinor ita legendum.

Cui nusquam domus, sine sepulchro est mortuus.

Id est, exul qui nusquam habet domum, perinde est ut

mora

PUBLIANI.

mortuus insepultus, aut cui non est sepulchrum.

Etiam qui faciunt, odio habent iniuriam.

Nolunt sibi fieri iniuriam, nec hi, qui faciunt alijs.

Eriperere telum, non dare irato decet.

Irato nō est danda occasio nocēdi, sed potius adimēda.
Sed denegare patriæ, exilium est pati.

Sic enim uersiculum hunc mutauimus. Qui latet et
non uersatur in Republica, is sua sponte exul est.

Etiam capillus unus habet umbram suam.

Nihil est tam minutum, quod non possit aliquid.
Heu quē miserum est, fieri metuendo senem.

Miserrimum est consensescere metu mali, quod non
dum aduenerit.

Etiam hosti est equus, qui habet in cōsilio fidē.

Qui sequitur quod dicat fides, non quod dolor,
is etiam hostibus erit equus.

Excelsis multo facilius casus nocet.

Ex alto cadentibus periculosior est ruina. Ita peri-
culosius deijcitur ex alta fortuna.

Fidem qui perdit, quo se seruat in reliquum.

Qui perdit pecuniam, habet in quo se seruet: qui
fidem, nihil habet cui se seruet.

Fortuna cum planditur, captatum uenit.

Insidiatur fortuna cum blanda est ita tum maxime
habenda est suspecta cum maxime prospera est.

Fortunam citius reperias, quā retineas.

Difficilimum est retinere fortunam ne mutetur. Et

maior uirtus est tueri parta quàm parare,
 Formosa facies inuta commendatio est,
 Fauetur enim formosis, etiam si nihil dicant.
 Frustra rogatur, qui misereri non potest.

Qui non potest mollescere precibus, quid opus est
 hunc rogare?

Fraus est accipere, quod non possis reddere.

Dolus est accipere beneficium à quoquam, cui non
 possis tantundem reddere.

Fortuna nimium quem fouet, stultum facit.

Magnæ sceleritatis comites sunt, stultitia et arrogātia.

Facetur facinus is, qui iudicium fugit.

Qui detrectat iudiciū, indicat se sibi male consciū esse.
 Fœlix improbitas, optimorum est calamitas.

Quoties fortuna fauet improbis, hoc fit calamitate,
 & malo optimorum.

Feras, non culpes, quod uitari non potest.

Hic uersus nominatim citatur à Gellio, Quod mutari
 corrigiq; non potest, id tacite ferendum est, non uitupe-
 randum.

Futura pugnant, ut sese superari finant.

Sic instant futura mala, ut tamen uinci uitariq; pos-
 sint prudentia.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Et hoc carmen citatur à Gellio, Lenes cum sæpius
 prouocantur, tandem irritati, grauius irascuntur, quis
 rarim & scrium commouentur.

PUBLIANI

Ficta cito ad naturam redierint suam,
Simulata non diu durant. Et iuxta Flaccum.

Naturam expellas furca, tamen usq; recurret.

Fidem qui perdit, nil potest ultra perdere.

Omnia perdidit, qui fidem perdidit.

Facilitas animi ad partem stulticiæ rapit.

*Facile adducitur ad uitia, qui facilis est animo, ut
Mitio ille Terentianus, qui ob facilitatem sexagenari-
um nouus factus est maritus.*

Fides ut anima, unde abiit nunq; eo redit.

*Ut uita semel amissa nunq; reuertitur, sic nec fides;
Iuxta illud, qui semel scurra, nunq; bonus pater familias.*

Fidem nemo unq; perdit, nisi qui non habet.

*Pecuniam non perdit, nisi qui habuit. At fidem is
dicitur perdidisse, q non habuit, id est, qui perfidus fuit.
Fortuna obesse nulli, contenta est semel.*

Nullum malum uenit sine iucursu alterius mali.

Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundiæ

*Versus est Trochaicum. Potens cum irascitur, ful-
minat non irascitur.*

Frustra, cum ad senectam uentum est, repetes
adolescentiam.

Et hic Trochaicum est. Non licet reuiuescere,

Proinde seni tractanda sunt senilia.

Falsum maledictum, maleuolum mendaciū est.

Qui conuiciatur & mēitur is maliciose mentitur.

Fœminæ naturam regere, desperare est omniū.

OMNIS

Omnes desperant se posse regere mulieris ingenium.
 Fer difficilia, ut facilia leuius feras.

Exerce te in rebus difficilioribus, ut alia facilius feras.

Fortuna nulli plus quam consilium ualeat.

Consilium plus efficit, quam felicitas.

Fortuna uitrea est, quæ cum splendet frangitur.

Vitrum cum maxime lucet, tum facillime frangitur.

Ita splendidissima fortuna minime durabilis est.

Feras quod lædit, ut quod prodest, perferas.

Vt potiare commodo, feras incommodum.

Facit gratum fortuna, quam nemo uidet.

Fortuna facit inuidiosum, nisi lateat. Ergo dissimulanda est.

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hunc uersum addidit ex Gellio, Esse frugalem, rumor quidem bonus est, sed infœlix, & parum uulgo laudatur, cui profusio magis placet. nisi maioris miseriam accipere pro penuria siue utopia. Nam tum erit sensus, Qui laudatur frugalis, is non laudatur. Tertius sensus argutissimus est. Frugalitas est parsimonie uitium, sed sub honesto laudatoque nomine.

Graue præiudicium est, quod iudiciū non habet.

Post præiudicia, sequuntur iudicia, in quibus excusantur præiudicia, At graue est illud præiudiciū, quod non sequitur aliud iudicium: sed ipsum iudicij loco est, ueluti si princeps pro se ferat animum inimicum in quem

PVBLIANI.

quempiam, nullus est iudex, qui secus ausit iudicare.

Grauisissima est probi hominis iracundia.

Vir bonus ut tardior est ad iram, ita grauius lrasci-
tur, si uicta sit illius bonitas.

Grauis animi pēna est, quem post factū pēnitet.

Magnam pēnam dedit, quem pēnitet facti.

Grauis animus dubiam non habet sententiam;

Vir constans certa habet consilia.

Graue est omne malū, quod sub aspectu latet.

Malum illud est immedicabile, quod prætextu bone
spei personatum est. Nam hic aspectum uocat personam.

Grauius nocet, quod cunq; inexpertum accidit.

Noua mala grauius dolent.

Grauior inimicus, qui latet sub pectore:

Affectus uiciosus maxime nocet homini, at is latet
sub pectore, nec potest excuti.

Grauisimum est imperium consuetudinis.

Consuetudo plane Tyrannidem quandam obtinet
in rebus humanis, adeo ut stultissima quæq; si semel ino-
leuerint, reuelli non possunt.

Graue crimē etiam cum dictum est leuiter, nocet.

Veluti quis apud Anglos, uel ioco uocet aliquem
proditorem, non caret periculo, ob odium criminis.

Heu q̄ difficilis est gloriæ custodia.

Fama honesta facillime contaminatur, & difficilior
est eam tueri q̄ parare.

Homo extra corpus suum est, cum irascitur.

Non

M I M I

Non est apud se quisquis irascitur. Respondet eum illo superiori.

Absenti loquitur, qui cum irato litigat.
Heu quod est timendus, qui mori tutum putat.

Qui mortem contemnit, is uehementer est timendus, propterea, quod alienae uitae dominus est, quisquis suae contemptor est.

Homo qui in homine calamitoso est misericors, meminit sui.

Intelligit enim sibi posse accidere, ut sit opus auxilio
Versus est Trochaicus.

Est honesta turpitude pro bona causa mori.

Gloriosa est in famia, uitam impendere iusticiae. Est hic Trochaicus est.

Habet in aduersis auxilia, quae in secundis commodat.

Et hic Trochaicus est. Qui cum feliciter agit, alij subuenit, huic alij subueniunt in rebus aduersis,

Heu quam miserum est ab illo laedi, de quo non possis quaeri.

Et hic Trochaicus est, durum est laedi, uel ab amico, uel a potente. Quod quaeri de altero non est honestum, de altero non est tutum.

Hominem experiri multa paupertas iubet.

Paupertas ingeniosa est et artium repertix. Est ingenium mala saepe mouent, iuxta Nasonem.

Heu dolor, quam miser est, qui in tormento uocem non habet.

PVBLIANI.

Et hic Trochaicus est. In tormentis uerum exquiritur. At quidam ita torquentur, ut non audent uerunt dicere, scientes quid uelit taceri qui torquet.

Heu quæ penitenda incurrunt homines, uiuendo diu. In longa uita multa accidunt, quæ nolis, Hic quoque Trochaicus est.

Habet suum uenenum blanda oratio.

Insidiosa est blandiloquentia, & melle litum uenenum.

Homo toties moritur, quoties amittit suos.

Orbitas mors quædam est.

Homo semper in se aliud fert, in alterum aliud cogitat.

Hic est Iambicus tetrameter: nemo non est dissimulatus.

Honestus rumor alterum est patrimonium.

Tantumdem fere ualet honesta fama, quantum patrimonium.

Homo nescit, si dolore fortunam inuenit.

Non sentitur dolor, quo paratur aliquid commodi.

Honeste seruit, qui succumbit tempori.

Honestum est seruire tempori, & cedere fortunæ ad tempus.

Homo uitæ commodatus, non donatus est.

Vita datur ad tempus, ut qui dedit, exigat suo iure quandocumque uelit.

Hæredem scire, utilius est quam quærere.

Quidam codices habent ferre, pro scire. Satius est ferre qualemcumque hæredem, quam nullum habere, si legis scire, sensus est, præstat habere liberos quibus tua re-

lingnas, q̄ circumspicere alienos, quibus tua relinquant.
 Hæredis fletus, sub persona risus est.

Hic quoq; uersus citatur à Gellio : Fletus Heredis
 est risus personatus, id est, dissimulatus, gaudet enim,
 etiamsi flet.

Habent locum maledicti crebræ nuptiæ.

Vulgus male sentit de muliere sæpius nupta.

Inferior horret, quicquid peccat superior.

Quod principes peccant, id recidit in malū plebis.

Inimicum ulcisci, uitam est accipere alternam.

Iucundissima res est uindicta, et uelut altera uita.

Primum uitam tuetur suam, deinde capit uoluptatem
 ex uitione.

Id agas, ne quis tuo te merito oderit.

Odiū effugere non possumus, ne quis nos merito
 oderit, id cauere possumus.

Inuitum cum retineas, exire incitas.

Qui non cupit manere, hunc quo magis retines,
 hoc magis cupit abire.

Ingenuitatem lædis, cum indignum rogas.

Seruile est supplicem esse homini indigno. Leditur
 igitur ingenuitas.

In nullum avarus bonus, in se pessimus.

Nulli benefacit avarus, se uero etiam discriuiat cur
 stodia rerum suarum.

Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.

Bis gratum est beneficium, quod statim prompteq;
 datur egenti.

PUBLIANT.

Instructa inopia est, in diuitijs cupiditas.

Cupere, cum abundes, inopia quedam est, non expedita, sed instructa et onusta, quasi dicas, diues inopia, Iuuit culpam qui peccatum præterit.

Qui dissimulat peccatum, is inuitat, ut iterum peccetur.

Iucundum nihil est, nisi quod reficit uarietas.

Nihil tam dulce, quod non pariat facietatem, nisi uarietate condatur.

Ingenuitas non recipit contumeliam.

Generosi & ingenui animi est negligere contumeliam. Aut sic, Generosus animus impatiens est contumelie.

Impune peccat in eum, qui peccat rarior.

Fortè sic legendum est, impune peccat, cū quis peccat rarior, Aut impune peccat, cum quis peccat rarius.

Ingratus unus miseris omnibus nocet.

Vnius hominis ingratitude facit, ut nec gratis succurratur cum egent.

In miseri uita nula contumelia est.

Hoc carmen uarie repperi deprauatum, Et haud scio an recte diuinarim. Non uidetur contumelia, quam facias in hominem malum et infelicem, Nisi sic maus. In uitia miseri contumelia est dicere, id est, contumelie genus est, insectari uitia hominis miseri, qui magis eget consolatione.

Inopiæ parua desunt, avaritiæ omnia.

Videtur hic uersus deprauatus, Nam in controuer-
sijs Seneca citat huiusmodi Publij carmen.

Luxuriæ desunt multa, omnia avaritiæ. Quand
hic quoq; uersus constabit, si legas inopiæ desunt parua,
siue pauca, quod ego malim. Multum desiderat pauper
ad uitæ usum, sed avarus magis eget, qui nec id habet
quod habet.

Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicū putes.

Et hic citatur à Gellio. Sic ama tanq̄ osurus. Ita cō-
fidas amico, ut si fiat inimicus, non multū possit ledere.
Inuidiam ferre, aut fortis, aut foelix potest.

Fortunati negligunt inuidiam, uir fortis contemnit.
In amore mendax semper iracundia.

Eadem est sententia, quam ante dixit. Amans iras-
tus multa mentitur sibi.

Inuidia tacite, sed minute irascitur.

Inuidus habet iram suam, sed dissimulatam & mi-
nutam, hoc est, de re nihili.

Iratum breuiter uites, inimicum diu.

Ira statim subsidit, odium diaturnum est. Odit au-
tem quisquis est inimicus. Ab hoc igitur diu cauendum
est, imo semper. Hoc ipsum admonet sapiens Hebræus,
ab hoste reconciliato cauendum.

Iniuriarum remedium est obliuio.

Vindicta non medetur iniurijs tibi factis, sed obli-
uio optime.

PUBLIANI.

Iracundiã qui uincit, hostem superat maximũ.

Trochaicus est. Fortissimũ est iram suam uincere, hoc Alexander ille magnus orbis domitor non potuit.

In malis sperare bonũ, nisi innocens, nemo solet

Et hic Trochaicus, Cona conscientia facit, ut in malis speremus superos auxiliaturos.

In uindicando criminosa est celeritas.

Quidam habent in iudicando. Ne sis præceps uel ad ultionem, uel ad iudicandum.

Inimicum quibus humilem docti est metuere.

Sapientis est, non contemnere hostem, quantumuis humilem, potest enim per occasionem nocere.

In calamitoso risus etiam iniuria est.

Miseri risu etiam offenduntur. Et quibus res sunt minus secundæ, ad suspicionem mali rapiunt etiam casus dicta.

Iudex damnatur, cum nocens absoluitur.

Cum absoluitur nocens, tunc iudex non innocens fit oportet.

Ignoscere humanum, ubi pudet, cui ignoscitur.

Non ignoscendum est, nisi poeniteat facti.

In rebus dubijs plurima est audacia.

Forte legendum est plurimum, uel plurimi. Multũ ualet audacia cum res est dubia, hoc est periculosa.

Ille nocens se damnat, quo peccat die.

Quisquis admittit scelus, illico sibi damnatus est iudice conscientia, etiam si iudex nemo pronunciet.

M I M Y

Ira crede amico, ne sit inimico locus?

Idem dixit antea, Ita amicum habes.

Iratus etiam facinus consilium putat.

Qui irascitur, etiam scelus putat iudicio rectè fieri,
Improbe Neptunum accusat, qui iterum nau-
fragium facit.

Hoc addidi ex Gellio, Qui semel expertus, iterum
exponit se periculo, imprudenter accusat fortunam:

Est autem & hic Trochaicus tetrameter.

Loco ignominiae est apud indignum dignitas.

Honor commissus indigno, non honestat eum, sed
magis dedecorat.

Laus ubi noua oritur, etiam uetus amittitur.

Si iterum rectè facies, efficies, ut superiori de te fa-
mæ fidem habeant homines.

Læso doloris remedium, inimici dolor.

Suum malum minus sentit qui potest ulcisci.

Leuis fortuna, cito reposcit, quæ dedit.

Fortuna inconstans statim repetit & aufert, si
quid dedit.

Lex uniuersæ est, quæ iubet nasci & mori.

Necessitas nascendi ac moriendi, neminem non cõ-
plectitur.

Lucrum sine damno alterius fieri non potest.

Vnius lucrum damnum est alterius. At non item
in rebus animi.

Lasciuja & laus nunquam habent concordiam.

Interim

PUBLIANI.

Intemperantia semper obnoxia est infamiae.

Legem nocens ueretur, fortunam innocens.

Innocens etsi non ueretur leges, ut nocens, tamen timet fortunam, quæ nonnunquam opprimit innocentem.

Luxuriæ desunt multa, auaritiæ omnia.

Hunc uersum Seneca citat in controuersijs. multis eget profusor, auarus eget omnibus. Illi multis est opus, qui multum absument: huic nihil est satis, cum sit insatiabilis.

Malignos fieri, maxime in grati docent.

Ingrati faciunt, ut qui benigni fuerint, contractius donent. Hos enim malignos uocat, id est, parcos.

Multis minatur, qui uni facit iniuriam.

Omnes expectant iniuriam ab eo, qui uni fecerit.

Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.

Molesta est mora in omni re, tamen ea non reddit sapientes, nec quid agamus temere aut inconsulto.

Mala causa est, quæ requirit misericordiam.

Innocentia non eget misericordia, sed æquum desiderat iudicem. At cui fiducia rei tota est in misericordia iudicis, pessimam habet causam.

Mori est foelicis, antequam mortem inuocet.

Ille foeliciter moritur, qui tum moritur, dum adhuc iucunda est uita, ac nondum huius tædio mortem optat.

Quidam pro foelicis habent foelicium.

Miserum est tacere cogi, quod cupias loqui.

Durum est, cum non licet loqui quod uelis. Nam

Illic multo minus licebit facere quæ uelis, si loqui non licet.

Miserrima est fortuna quæ inimico caret.

Fœlicitas incitat inimicitias. Ergo cui nullus iniuridat, is miserrimus sit oportet.

Malus est uocandus, qui sua causa est bonus.

Qui bene facit commodi sui causa, is male facit.

Malus ubi bonum se simulat, tuus est pessimus.

Dissimulata malicia pessima est.

Metus cum uenit, rarum habet somnus locum,

Timor abigit somnum, At non est dormitandum in periculo,

Mori necesse est, sed non quoties uolueris.

Aliquando optant mortem homines, cum mori non possunt,

Male geritur quicquid geritur fortunæ fide.

Quod à fortuna pendet, id parum est firmum.

Mortuo quod mittit munus, nil dat illi, adimit sibi.

Olim solebant inferias exhibere mortuis, Hoc perit uiuus, & nihil accipit mortuus, Trochaicus est.

Minus est quam seruus, dominus, qui seruos timet.

Infra seruos est, qui seruos suos timet, nempe male sibi conscius.

Hæres uerus magis nascitur quam scribitur.

Filius nascitur hæres, hæredipeta scribitur.

Malo in consilio fœminæ uincunt uiros.

In rebus malis plus sapiunt fœminæ, quam uiri.

Mala est uoluptas alienis adsuescere.

Dulcis cibus alienus, sed foeda uoluptas est adsuescere alienis.

Magno cum periculo custoditur, quod multis placet.

Trochaicus est. Difficile est seruare quod expediunt multi, ueluti pecuniam, aut formosam uxorem.

Mala est medicina ubi aliquid naturæ perit.

Medicina quæ ledit naturam dura est, ueluti quæ membrum aufert.

Malæ naturæ nuncq̃ doctrina indigent.

Ad mala uel citra doctorem sumus idonei, uirtus discitur.

Miseriam nescire, est sine periculo uiuere.

Qui sine periculo uiuit, is foeliciter uiuet, Vita tuta quæ humilis foelicissima est.

Male uiuunt qui se semper uicturos putant.

Semper enim prorogant in crastinum, si quid est uoluptatis, aut bonæ rei.

Maledictum interpretando facies acrius.

Quidam excusant conuictum interpretatione, atq̃ ita magis irritant.

Male secū agit eger, medicū qui hæredem facit.

Inuitat enim ut occidat.

Minus decipitur, cui negantur celeriter.

Minus enim diu sperat, & frustratur lenius.

Mutat se bonitas, cum irrites iniuria.

Bone sunt mali, si prouoces.

Mulier cum sola cogitat, male cogitat.

Mulier apud se cogitabunda, aliquid mali uoluit in animo.

Malefacere qui uult nusquam non causam inuenit.

Malus nusquam deest occasio malefaciendi.

Maleuolus semper sua natura uescitur.

Etiamsi deest premium maleficij, tamen maleuolus fruitur sua malicia, et uel gratis malus est.

Multos timere debet quem multi timent.

Quem multi timent, hunc pauci amant. Is igitur micissim timeat oportet, à quibus timetur.

Male imperando summum imperium amittitur.

Summum imperium est bene imperare, id amittitur male imperando: siue nullum imperium tam potens, quod non amittitur, si Tyrannice imperes.

Mulier quæ nubit multis, multis non placet.

Male audiunt uulgo, quæ sepius mutant maritum, aut infœlices sunt, aut incontinentes, aut inconstantes, aut morosæ.

Malum consilium est, quod mutare non potest.

Nunquam te inuoluas huiusmodi nodo, ut te explicare non possis. Hunc uersum adiecimus ex Aulo gellio.

Nihil agere semper infœlici est optimum.

Qui infortunatus est in rebus gerendis, huic optimum est in ocio uiuere.

Nil peccant oculi, si animus oculis imperet.

Oculos

PUBLIANI.

Oculos incusamus, quasi ministrent occasionem malorum cupiditatum. At animus in culpa est, qui oculis non imperat:

Nil proprium ducas, quod mutari possit.

Nil existimas aere tuum ac perpetuum, quod possit auferri.

Non cito ruina perit uir, qui ruinam timet.

Fortasse hic legendum, ut sit Trochaicus. Non cito perit ruina, qui ruinam praetimet, id est, non facile opprimitur incommodo, qui praecauet incommodum, & non facile opprimitur periculo, qui periculum obseruat.

Nescis quid optes, aut quid fugias, ita ludit dies?

Iambicus est tetrameter, ita ludit tempus & fortunae uicissitudo, ut sepe quae putaris optima, sentias maximè nocere, & è contra.

Nunquā periculum sine periculo uincitur.

Et hic citetur à Gellio. Audendum est aliquo pacto, si cupias effugere periculum. Nam qui timet omnia, nunquā sese explicabit.

Nulla tā bona ē fortuna, de qua nil possis queri.

Trochaicus est. Foelicitati semper aliquid adiunctū est incommodi.

Nusquā melius morimur homines, quam ubi libenter uiximus.

Ibi mori optimum, ubi iucunde uiximus. Trochaicus est.

Negandi caussa auaro nunq̄ deficit.

Qui non dat libenter, semper aliquam inuenit cau-
sam cur non det.

Nimum altercando ueritas amittitur.

Moderata disceptatione ueritas excutitur, at im-
moderata perditur, id quod prorsus accidit sophisticis
quibusdam, ac rixosis disputatoribus. Hic uersus à Gels-
lio citatur.

Quotidie damnatur, qui semper timet.

Qui sibi conscius semper timet supplicium, is quo-
tidie damnatur.

Quotidie est deterior posterior dies.

Semper ætas uergit in peius, hoc est, mores hominū
indies magis ac magis degenerant.

Ridiculum est odio nocentis perdere innocentiam.

Trochaicus est, Stultum sic odisse peccatum, ut ipse
peccet, ueluti si quis ob impudicam uxorem, ueneno
tollat adulteram, & sic puniat adulterium, ut ipse
fiat ueneficus.

Pars beneficij est, quod petitur, sibi bene negas.

Quidam ita moleste dant, ut gratiam amittant be-
nificij. Quidā adeo cōmode negāt, ut uideantur dedisse.

Stultum est timere, quod uitari non potest.

Veluti mortem, aliud fatale incōmodum.

Timidus uocat se cautum, parcum sordidus.

Suis quisq̄ uicij blanditur, eaq̄ extenuat mutatis
nominibus.

PUBLIANI.

Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam?

Et hic refertur ab A. Gellio, Si finas impunitum peccatum, facis ut iterum liceat peccare.

Tam deest auaro quod habet. q̄ quod nō habet?

Hunc Senarium citat Seneca in controuersijs. Auarus non magis uitur suis, q̄ alienis, utrisq; igitur ex equo caret.

O uita misero longa, foelici breuis.

Et hunc refert Seneca. Infoelices laborant uite tedio, Foelicibus mors ante diem uidetur accidere, quod uite tedium non sentiunt.

Finis.

ERASMVS ROTERO-

DAMVS LECTORI,

S. D.

FAc memineris Lector, quæ haftenus legisti. Ethnicorum esse decreta, ut scias cum iudicio esse legenda. Quæ nunc legis, ipsius Christi, & sanctæ Ecclesiæ sunt oracula, quæ tuto sequi possis, imò quæ sola beatum possint efficere. Proinde sic lege, ut rem seriam, ac uale,

CHRISTE

CHRISTIANI HOMINIS

Institutum, Per Erasmm

Roterodamum.

*Ad Gala. 5. Valet in Christo fides, quo
per dilectionem operatur.*

FIDES.

Credo, Primus articulus.

*Confiteor primum ore pio, ueuerorq; fideli
Mente Deum patrem, uel nutu cuncta potentem,
Hunc, qui stelligeri speciosa uolumnia coeli
Et solidum omniparæ telluris condidit orbem.*

Et in Iesum. II.

*Eius idem gnatum Iesum, cognomine Christum,
Quem dominum nobis agnoscimus & ueneramus.*

Qui conceptus. III.

*Hunc Maria, afflatu diuini numinis, oluo
Concepit uirgo, peperit purissima uirgo.*

Passus sub Pontio. IIII.

*Ex graue supplicium immeritus damnante Pilato
Pertulit, infami subfixus in arbore, mortem
Oppetijt, tumulatus homo est, clausu q; sepulchro.
Interea penetrat populator ad infera regna.*

Tertia die. V.

Mox

INSTITVTVM

Mox ubi tertia lux mæsto se prompserat orbi,
Emersit tumulo, superas rediuiuum in auras.

Ascendit, VI.

Inde palàm ætheream scanat sublimis in arcem.
Illic iam dexter patri asidet omnipotenti.

Inde uenturus, VII.

Idem olim rediturus, ut omnem iudicet orbem,
Et uiuos pariter, uitâq; & lumine cassos.

Credo in spiritum, VIII.

Te quoq; creâo fide simili spirabile numen.

Halitus afflatuq; Dei sacer, omnia lustrans.

Sanctam Ecclesiam, IX.

Et te confiteor sanctiſsima concio, qua gens
Christigena arcano nexu coit omnis in unum
Corpus, & unanims capiti sociatur Iēsu.

Hunc proprium nescit sed habet communia cuncta.

Remissionem peccatorum, X.

Hoc equidem in cœtu sancto, peccata remitti
Credo, uel ijs sacro fuerint fonte renati.

Vel qui diluerint ultro sua crimina fletu.

Carnis resurrectionem, XI.

Nec dubito quin exanimata cadauera rursus

In uitam redeant, animas sortita priores.

Vitam æternam, XII.

Vtraq; pars nostri, corpusq; animumq; deinceps,

Iuncta simul, uitam aucent sine fine perennem.

SEPTEM

CHRISTIANI HOMINIS
SEPTEM SACRAMENTA.

Hoc quoq; persuasum est, Ecclesia mystica septem
Munera dispensat, quæ Sacramenta uocantur.
Hic uariæ dotes, & gratia plurima menti
Cœlitus inseritur, si quis modo sumpsit apte.

Ordo. I.

Ordine namq; sacro, confertur sacra potestas.
Ut fungare misterijs, Christo auspice, sanctis.

Matrimonium. II.

Munere coniugij nati hunc prodimus in orbem.
Vsq; adeo pulchri, pulcherrima portio, mundi.

Baptismus. III.

Munere baptismi longe scelicius idem,
Quàm prius in te Christe renascimur atq; nouamur.

Confirmatio. IIII.

Deinde in amore Dei, nos confirmatio sacra.
Constabilit, mentemq; inuictò robore durat.

Eucharistia. V.

Mysticus ille cibus (Græci dixêre synaxin)
Qui panis uiniq; palam sub imagine, Christum.
Ipsam præsentem uxore exhibet, intima nostri
Viscera, cœlestiq; saginat & educat esca.
Inq; Deo reddit uegetos, & reddit adultos.

Pœnitentia. VI.

Si quem sorte Deo capitalis reddit hostem
Noxis, continuo metanœa medebitur illi.

INSTITVTVM.

Restituet lapsum, rescissaq; scedera rursus
 Sartiet, offensi placabit numinis iram:
 Commissi modo pœniteat, pigeatq; nocentem:
 Isq; uolens peragat præscripta piamina culpe.

Vnctio. VII.

Vnguiniæ extremi munus nos munit, & armat,
 Migrantemq; animam per summa pericula, tuto
 Transmittit patriæ, & superis commendat euntem,
 Amor dei.

Hec est indubitata fides, cui pectore certo
 Nixus, amabo patrem super omnia cuncti potentem,
 Qui me condideritq; & in hunc produxerit orbem,
 Rursus amore patri dominum complectar læsum,
 Qui nos asseruit, precioq; redemit amico,
 Spiritum item sanctum, qui me sine fine benigno
 Afflatu fouet, atq; animi penetralia ditans,
 Dotibus arcanis, uitali recreat aura,
 Atq; hic ternio sanctus, & omni laude ferendus,
 Toto ex corde mihi, tota de mente, supremis
 Viribus, obsequio, meritoq; coletur honore,
 Hunc unum reuerebor, & semel omnis in uno
 Spes mea fingetur, hoc omnia metiar uno,
 Hic propter sese mihi semper amabitur unus.
 Amor sui.

Post hunc haud alia ratione, ac nomina charus
 Ipse mihi fuero, nisi quatenus omnis in illum.

CHRISTIANI HOMINIS

Ille mei reseratur amor, fontemq; reuisat,

Fuga peccati.

Culpam praeterea fugiam pro uiribus omnem.

Praecipue capitale tamen uitauero crimen,

Quod necat, atq; animam letali uulnerat ictu.

Superbia Inuidia: Ira.

Ne fastu tumeam, ne uel liuore maligno

Torquear, aut bili rapiar feruente, cauebo.

Gula. Luxuria. Pigritia.

Ne uel spurca libido, uel insanabilis alius,

Imperet, enitar ne turpis inertia uincat.

Auaritia.

Ne nunq; saturanda fames me uexet habendi.

Plus satis ut cupiam fallacis munera mundi,

Fuga Malorum hominum.

Improba pestiferi fugiam commercium coetus

Omnia, summo animi conatu, proq; uirili.

Studium pietatis.

Atq; huc incumbam neruis, ac pectore toto,

Vt magis atq; magis superat mihi gratia, uirtus.

Augefc atq; pie diuina scientia menti.

Deprecatio.

Orabo, superosq; precum libamine puro

Placare adnitar, cum temporaria sedulas omni,

Tum uero eximie, quoties lux festa recurret.

Frugalitas uictus.

FRUG

Frugales epulae semper, mensaeq; placebunt,

Sobria mundities, & auari nescia luxus,

Ieiunium,

Seruabo referens, quoties ieiunia nobis

Indicit certis Ecclesia sancta diebus.

Mentis custodia.

Sancta uti sunt mihi secreta penetralia mentis,

Ne quid eo subeat scdamue nocensue studebo,

Linguae custodia.

Ne temere iuret, ne unq; mendacia promat,

Turpia ne dictu dicat mea lingua, cauebo,

Manus custodia.

A furto cohibebo manus, nec ad ulla minuta

Viscatis mittam digitos, & si quid ademptum

Cuiquam erit, id domino properabo reddere iusto.

Restitutio rei forte repperæ.

Id quoq; restituiam, si quid forte repperum est.

Me penes haud patiar prudens aliena morari.

Amor proximi.

Nec secus atq; mihi sum charus, amabitur omnis

Proximus, est autem (nisi fallor) proximus ille,

Quisquis homo est, ac si amor referatur amici,

In Christum, uitamq; piam, ueramq; salutem.

Huic igitur fuerit quoties opus, atq; necesse,

Sedulius officio corpusq; animumq; iuuabo.

Vt mihi succurri cupiam, si forsitan egerem.

CHRISTIANI HOMINIS

Id tamen imprimis præstabo utriq; parenti,
Per quos corporeo hoc nasci mihi contigit orbe,
Tum præceptor, qui me erudit, instituitq;,
Morigerus suero, ac merito reuerebor honore,
At rursus dulcisq; scholæ studijsq; sodales,
Semper (ut par est) sincero amplectar amore.
Assidua confessio.

Si quando crimen suero prolapsus in ullum,
Protinus enitar, pura ut confessio lapsum
Erigat, ac iusta tergetur noxia pœna.

Sumptio corporis Christi in uita.

Ast ubi sacra me ad corporis atq; cruoris
Cœlestes epulas, pietas diesq; uocabit,
Illotis manibus metuens accedere, pectus
Ante meum, quanta cura studioq; licebit,
Purgabo maculis, uirtutum ornabo nitelis.
Morbus.

Porro ubi fatalis iam terminus ingruet æui,
Ex tremumq; diem cum morbus adesse monebit
Mature sacramentis me amare studebo:
Atq; his muneribus qua Ecclēsia sancta ministrat
Christigents, recteget confessio crumina uite
Sacrifico, summam Christi uenerabile corpus.

Mors.

Quod si uicinæ propius discrimina mortis
Urgebunt, supplex accersam qui mihi rite

INSTITVTVM.

Oblinat, ac signet sacro ceromate corpus.
Atq; his præsidij armatus, sic uti dignum est
Christicola, forti ac fidenti pectore, uita
Decedam, bonitate Dei super omnia fretus.
Hoc fac, & uiues.

ERASMVS LECTORI.

Hunc libellum denuo contulimus cum Græcis. De-
prehendimus unam abesse sententiam, sed quæ nobis es-
set suspecta, tanq̃ nota. Adieciimus tamen addita nota,
ne quis existimaret casu omissam, cum in uulgatis ex-
plaribus habeatur. Rursum alibi Rodolphus ΙΟΥΧΥΣ
legisse uidetur, ubi Græci codices excusi ΤΥΧΥΣ habēt.

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

RODOLPHVS AGRICOLA

COLA IOHANNI AGRICOLA

cole suo fratri. S. D.

Nihil habeo, mi frater, quod uel ego aptius tibi
pro nostra necessitudine (ut qui frater sum
tuus) afferre possim, uel tu potius pro tua ætate (ut
qui prima iuuentæ spacia ingrederis) ex me expecta-
re deces, q̃ ut unæcunq; possim, ea tradam tibi,

EPISTOLA

quibus & eruditione ornatior, & uita melior eua-
das. Idq; dignum studijs meis, dignum amore nostro
arbitror munus, ea parare tibi, quorum usus non tem-
pore intercedat, non casibus obnoxius sit. Sed quemad-
modum natura perpetuo nos deuinxit pignore, ita illa
quoq; quæ à me accipis, solida perinde sint, perpetuoq;
tibi adiumento futura. Quod si pulchre apud poetam
ille monuisse filium uidetur, qui inquit.

Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem,

Fortunam ex alijs.

Et ille quidem, cuius omnis conatus pendebat ex
fortuna, omnis ad fortunam labor dirigebatur, nō im-
merito uirtutis ego tibi hortamenta colligam qui uitam
hactenus eis impendi studijs, quæ uera, certissimaq; ad
uirtutem ducunt uia, quæ in rebus humanis quid ex-
petendum sit, quid fugiendum, quid recte securus fiat,
uelut in speculo conspiciendum nobis considerandumq;
proponant, Cum sint autem permulta, quæ ad uitæ pera-
tineant institutionem, Græcis latinisq; liberis conscri-
pta, egregia imprimis & admirabilis Isocratis ad De-
monicum Parænesis mihi uidetur, Ea enim suauitas est
dicendi, is ornatus, & (ut ita dicam) sculptura ora-
tionis, tanta præterea maiestas, utilitas, decor præce-
ptorum, ut si quemadmodum pugiles meditados quos-
dam modos nexusq; habent, quibus in certamine subie-

to, uel non cogitantes etiam utantur. Ita nos quoq; oportet, certa quedam & ad manum posita uitæ habere præcepta, quæ omnes nostras, uelut ad filum dirigant actiones, quorum tenax infixæ mentibus nostris memoria, recti nos limitem egredi ubiq; uetet, hic libellus aptus, uel maxime ad hanc rem atq; accomodatus mihi uidetur, Eum itaq; in latinum sermonem è Græco conuerti, rem scrupulosam conatus, ut numeros quoq; quorum ille fuit obseruantissimus, & schemata, uel (ut nos dicimus) exornationes orationis, quod possem imitare. Persimiliter enim cadentia & desinentia, & æquata & contrapofita, & reliquos id genus ornatus uoluitur oratio.

Quorum ut studiosus, præcipue Gorgias Leontinus præceptor ipsius, aliq; ætatis illius sophistæ fuerunt, ita diligentior ipse, ut secuta ipsum, non affectata uiderentur. Hunc ego legendum tibi etiam atq; etiam, & ad uerbum quoq; ediscendum censeo, semperq; uelut ante oculos, tanq; regulam, quandam, uitæq; præscriptum habendum. Ita fiet, ut non solum instruat os tuum, uerum animum quoq; emendet. Quemadmodum enim ad doctrinam præcipuum est intelligere quæ legas, ita ad uirtutem maximum facere, quæ intelligas.

ISOCRATIS AD DEMO,
NICVM PARABNESIS, PER
eruditissimum uirum Rodolphum Agrico-
lam è Græco in latinum sermonem
traducta.

IN Multis Demonice rebus, multum inuenimus di-
stantes bonorum mentes, atq; malorum cogitatio-
nes, multo uero maximum accipere discrimen circa
mutuam consuetudinem uitæ. Hi enim presentes solum
amicos uenerantur. Alij eos quoq; qui longe absunt
beneuolentia prosequuntur. Ac malorum quidem ami-
citas tempus exiguum dissoluit, at bonorum ne omnis
quidem æui tractus extinguit. Quum putem igitur eos
qui gloriam expetunt, quiq; suos eruditioni conatus de-
stinant, bonos & nequaquã malos decere sectari, hanc
orationem dono tibi misi, indicium ergo te beneuolen-
tia, signumq; cum Hyppoco familiaritatis. Decet enim
liberos quemadmodum facultatem, ita amicitie quoq;
paternæ hereditatem suscipere. Video autem & oc-
casionem nobis conuenientem, & præsentis nos opor-
tunitatem temporis adiuuantem. Tu enim erudiri cu-
pis, ego erudiri alios adnitor: Tu sapientiæ studio ad-
huc teneris, ego deditos illi recta uia deduco. Quicumq;
autem adhortatorias ad amicos suos orationes con-
scribunt, pulchrum illi quidem opus assumunt, non
tamen

tamen circa id, quod est in Philosophia præstantissimum laborant. Qui uero adolescentibus præmonstrant, non ea quibus uehementiam in dicendo consequantur, sed quo pacto in uita moribusq; industrij fiant, tanto magis, q̄ illi audientibus profunt, quantum interest, q̄ illi ad sola ipsos uerba confirmant, hi uero ipsorum quoq; facta emendent. Quamobrem nos non exhortationem tibi parantes, sed institutionem tibi scribentes, peregrinamus nostri te consilij participem facere. Quas res oporteat adolescentes desiderare, & quæ rursus opera uitare, qualibus item hominibus se coniungere, & quomodo suam ipsorum uitam instituere. Quicumq; enim uitæ cursum hoc itinere fecerunt, hi soli ad ipsam uirtutem ingenue adire potuerunt, qua non res honestior, non constantior est ulla. Pulchritudo enim uel ualetudine perit, uel tempore flaccescit. Diuitiæ uitiorum sunt potius, quàm integritatis ministræ, facultatem nempe desidiæ præbentes, & ad uoluptatem iuuenes excitantes, Robur prudentiæ coniunctum profuit, sine illa uero sæpius eum, qui id habet offendit, & corpora quidem eorum qui se exercent, adornat, industriam uero mentis obscurat. Virtutis autem possessio, quorum bona fide mentibus ipsa coaluerit, sola consenscit, diuitijs potior, utiliorq; generis splendore, quæq; fieri nequeunt ab alijs, illa suis uiribus subsedens, & multitu-

ISOCRATIS AD DEMON.

dini metuenda, constanter expectans. Desidiã dede-
 cas, laborem laudem arbitratur. Hoc cognitu persaci-
 le est, ex gloria certaminum Herculis, operumq; à The-
 seo gestorum. Quibus mortum præstantia tantum lau-
 dis insigne operibus adiecta, ut omnis temporum poste-
 ritas rebus, quas gesserunt offendere nequierint obliuio-
 nem. Sed ut quoq; memor patris tui uiuendi secte, nõ-
 ne habebis pulchrum ac domesticum eorum, quæ à me
 tibi dicentur, exemplum? Neq; enim parui uirtutem
 faciens, neq; socordie deditus egit ætatem, sed corpus
 laboribus exercebat, animo periculum subibat, neq; ex-
 tra modum diuitas expetebat, sed præsentibus quidem
 fruebatur bonis, ueluti mortalis, gerebatq; curam su-
 tarorum, uelut immortalis. Neq; uero contempte uitam
 instituerat, sed elegans erat & magnificus, simulq; ex-
 positus amicis. Impensius laudabat officio ipsum pro-
 sequentes, q̄ generis sibi necessitudine deuinctos. Per-
 suadebat enim multo ad amicitiam efficaciorẽ esse na-
 turam lege, mores genere, electionem necessitate. Tem-
 pus in præsentia nos deficeret, si omnes illius actiones
 enumerare pergamus, exacteq; de illis nobis alio erit
 loco differendum. Nunc signum quodam Hypponici
 sustulimus naturæ, ad quem uelut exemplar uitam for-
 mes oportet, legemq; tibi mores illius putes, & imita-
 torem te æmulumq; uirtutis paternæ præbeas. Turpe
 namq;

PARAENASIS.

namq; fuerit pictores pulcherrima quæq; exprimere animantium, & liberos non imitari industriam parentum. Existimes autem nullum ita pugilem contra aduersarios suos decere meditari, sicut te considerare, quo pacto cum patris iuratione uiuendi decertes, fieri autem non potest, ut animum quisq; taliter formet, nisi multis ante honestisq; præceptis fuerit expletus, Corpora namq; moderatis laboribus, animus uero actionibus honestis roboratur. Experiar igitur, breuiter ea tibi exhibere, quibus obseruandis in uita plurimum mihi uidearis uirtutibus additurus, et gloriam apud cunctos homines consequuturus.

Primum quidem pie diuina colas, non solum sacrificans, uerumetiam quod iuraris præstans. Illud enim affluentis opum est signum, hoc morum probitatis indicium. Numen uenerare semper quidem, præsertim quod ciuitas, sic enim simul uideberis sacra Deo facere, legibusq; obtemperare.

Talem te exhibeas erga parentes, quales exhibere se tibi uoles ex te progenitos.

Firma exercitationibus, te corporis, non ijs, quæ robori, sed quæ sanitati conducunt. Id assequeris si designas laborare, tolerando adhuc labori sufficiens. Neq; in risum procliuius esse uelis, neq; in uerba confidens, illud enim stulti est, istud furentis. Quæ factu turpia sunt, ne dictu quidem putes honesta.

ISOCRATIS AD DEMON.

Fac assuescas non tristis esse, sed cogitabundus,
Propter illud enim ferox, propter hoc prouidus esse
crederis.

Putes imprimis decere te modestiam, pudorem, iu-
sticiam, temperantiam: Istis enim omnibus contineri
probitas adolescentium uidedur.

Neg; latiturum te, si turpe quippiam feceris, speres
ut enim alios cales, te ipsum tamen conscium habebis.

Deum time, parentes honora, amicos reuerere, le-
gibus obedi, uoluptates sectare glorie iunctas, oblecta-
tione enim cum honestate nihil est melius, sine illa uero
nihil est peius.

Obrectationes deuites, tametsi fuerunt false, uul-
gus enim ueritatem ignorat, opinionemq; potius spectat.

Sic facito cuncta, uelut neminem celaturus, tametsi
enim parumper occultes, postea tamen detegeris.

Plurimum tibi opinionis adiunges, si appareat ea
te non facere, quae si fuerint ab alijs facta, reprehendas.

Si cupide didiceris, multa quoq; disces, quorum
habes doctrinam, ea meditationum custodias curis, at
quae nescis, ea praeceptis adiunge doctrinis.

Aeq; namq; turpe est, cum qui utilem audit orationem
non addiscere, & cui datur ab amicis munus alio
quod, non recipere.

Vite ocium studio percipiendae eruditionis impen-
de

PARANAESIS.

de, sic enim difficulter ab alijs inuenta, facile tibi præcipere continget.

Putā multitudinem præceptionum multis opibus esse potiorem, istæ enim celeriter dilabuntur, illæ in omne permanent tempus, Sola enim rerum omnium immortalis est sapientia.

Ne pigeat longum facere iter ad eos, qui conducibile se aliquid docere profitentur, Turpe namq; fuerit mercatores tāta transire maria, quo cumulationes suas opes efficiant.

Adolescentes uero ne terra quidem sustinere proficisci aliquo, quatenus meliorem suam faciant mentē.

Moribus fac ut sis comis, uerbis autem affabilis. Est autem comitatis benigne obuios appellare, affabilitas familiariter cum ipsis uerba communicare,

Benignum te præbeas cunctis, optimis autem utaris, Sic & illis inimicus non eris, & istis amicus fies.

Neq; crebro conuenias eosdem, neq; diu cum eis agas de eisdem, Satietas enim est omnium.

Exerce spontaneis te ipsum laboribus, aut adactos quoq; perferre queas.

At quibus turpe est animum uinci, eorum omnium temperantiam exerce, lucri, iræ, uoluptatis, doloris. Id autem continget, si lucrum putaueris id, quo gloriam augeras, non quo diuitijs addas.

ISOCRATIS AD DEMON;

In ira si sis talis aduersus peccantes, quales delinquenti tibi esse alios uelles; in iucundis, sit turpe putaueris, seruis te tuis imperare, uoluptatibus uero seruire: in aduersis, si alienas respicias calamitates, tibiq; quod homo sis in memoriam subinde deducas.

Verborum magis, quam pecuniarum deposita tuere, decet namq; uiros iureiurando seâ fideliores prestare.

Consentaneum puto perinde malis non credere, quemadmodum fidem bonis habere.

Que nolis efferi, nemini dixeris, nisi tantundem expediat ea taceri, & tibi dicenti, & illis qui audierunt.

Iusiurandum adactum, propter duas accipito causas, uel ut te ipsum turpi crimine exoluas, uel ut amicos tuos in magnis periculis serues, Pecuniarum autem gratia nullum numen iuraueris. Videberis enim alijs peiorare, alijs pecuniarum cupidus esse.

Nullum fac amicum, nisi exploraueris ante, quo pacto prioribus sit usus amicis. Spera namq; ipsum erga te futurum talem, qualis & erga illos fuit.

Tarde fies amicus, factus autem, da operam ut per maneat, Tantundem enim dedecoris est, & nullum amicum habere, & crebros subinde amicos mutare.

Neq; cum damno amicos probes, nec inexpertus ipsorum esse uelis. Hoc autem facies, si & cum nullius indigeas, te similes indigere, illa que uigari nihil reserat, uelut occultanda concretas: acceptus enim
opinionis,

opinione, nihil offendas: non deceptus, vires illorum rebus fictis nosces. Amicos, proba, & ex uita aduersitate et periculorum societate, Aurum enim igne perspicimus, amicos uero inter aduersa cognoscimus.

Amicis hoc pacto uteris commodissime, si non ut ab eis rogeris, expectes, sed pellicens ultro ipsis in tempore succurras.

Aequè putes turpe & ab inimicis superari iniurijs, & ab amicis superari beneficijs, In familiaritate proba non solum malis tuis indolentes, uerumetiam bonis non inuidentes. Multos enim qui in scelicibus micarent, prosperitatis illorum inuidia torquet.

Absentiam amicorum fac memineris apud presentes, ut rationem etiam istorum quoq; absentium habere uidearis.

Circà uestitum elegans, non splendidus esse uelis. Est autem elegantis quidem magnificum, splendidi uero esse profusum. Ama rerum nō immensam possessionem, sed moderatam perfruitionem.

Contemne diuitiarum studio occupatos, atq; ijs quæ habent, uti nescientes, Simile namq; contingit illis quod equum possidenti bonum, & equitare nescienti.

Adnitere diuitias tibi, pecunias scilicet, atq; possessiones apparare. Sunt autem pecuniæ illorum, qui recte ipsis fruisunt: possessiones, qui uti nequeant.

Dilige quas habes facultates duas ob causas, ut

ISOCRATIS AD DEMON.

Et magnum aliquod damnum resarcire, Et amicis probis laborantibus possis opem ferre, ad reliquum uitae usum non plus aequo, sed moderate ista concupisce.

Amplere quidem praesentia, querasque meliora.

Nulli calamitatem exprobreris, communis enim est fortuna Et futurum incertum.

Bonis benefac, honestus enim thesaurus est gratia, quae a bono uiro debetur.

Si malis benefacias, simile tibi continget, quod qui alienos canes pascunt, illi enim danti, sicut temere occurrenti, allatrant: mali quoque eos qui profunt, sicuti qui nocent, similiter offendunt.

Adulantes auersare perinde atque fallentes, utriusque enim cum eis fides habetur, iniuria afficiunt eos, qui sibi crediderunt.

Si amplexus fueris amicos, qui ad pessima gratificantur, non habebis unquam, qui tibi ad ea quae sunt optima sequendum adsistant.

Comem te praebear eis, quibus cum conuersaris, Et non insolentem. Superborum enim fastum uix serui quodque perferrent, at morum comitatem cuncti benigne acceptant.

Eris autem comis, si neque iurgator sis, neque implacidus, neque cum omnibus contendas, neque irae eorum, cum quibus agis, celeriter occurras, neque si iniuste quidem fuerit

PARAENESIS.

fuerint irati, sed effervescentibus concedes, deinde ipsos, ubi relanguerit ira, reprehendas, neq; inter ridicula serijs, neq; inter seria ridiculis gaudeas: Intempestiuum enim ubiq; est molestum. Neq; ingratis gratiam ineam, quod multis euenit, qui faciunt quidem, sed egre tamen amicis inseruiunt. Neq; cupidus fueris, uel culpandi, quia graue est, uel castigandi, quia est acerbum.

Imprimis caue tibi à potandi consuetudine, quod si quando tulerit tempus, ante ebrietatem surge, cum fuerit mens uino corrupta, patitur idem quod currus solent, qui suos offunderunt aurigas. Illi namq; nullo ordine (suis destituti rectoribus) serantur. Animus quoq; plura peccat ratione subuersa.

Immortalia sentias, magnitudinem animi præ te seredo, mortalia uero moderate presentibus perfruendo.

Tanto modestiam meliorem immodestia putes, quam est q; alia quidem omnia peruerse facta lucro sunt eis, qui illa admittunt, sola autem immodestia damno afficit eam habentes, plerumq; enim quos uerbis offenderunt, illis rebus poenas luunt.

Quorum conciliare tibi amicitiam uelis, boni quipiam de eis prædicet apud illos, qui sunt renunciaturi. Principiū enim amicitiae, laus est. Inimicitiae uituperiū.

Quum consulis, præterita sumas in exemplum futurorum, latens enim ex eo quod apertum est, expediat. His poteris cognoscere.

ISOCRATIS AD DEMON:

Deliberare diu, celeriter uero confice quod decreuisti.
Optimum puta contingere nobis à deo prosperitatem, à nobis ipsis prudentiam.

Quibus de rebus libere proloqui te pudet, uisq; cum amicis aliquibus de eis communicare uerbis, uelut de alieno negotio utere. Sic enim illorum sententiã nosces teq; ipsum haudquaq; manifestum reddes.

Quam super tuis rebus aliquem in cor filium tibi adsumes, considera primũ quo pacto suas ipse res gessit.

Qui enim male administravit suas, nunq; bene consulet alienis

Ita poteris maxime ad consulendum excitari, si calamitates quas adfert temeritas spectes, Sanitatis namq; tunc præcipue curam habemus, cum ualitudinis aduersè dolorum recordamur.

Regum imitare mores, illorumq; uita rationem sectare, uidetberis enim amplecti illos, uel æmulari. Itaq; apud multitudinem tibi maiorem continget laudem adsequi, & constantiore regum beneuolentia perfrui.

Obsequere legibus quas reges statuunt, firmissimam tamẽ legem mores illorũ putes. Sicut enim q; Rempub. gubernat, opus habet populum obseruare, ita sub principatu uiuentem, maxime regem decet honorare.

Magistratu præditus, nemine ad obscunda ministeria malo utere. Quæ enim ille deliquerit, eorum in te culpa referetur.

Ex publicis administrationibus ab eas, non opibus emulatio, sed gloria honestior. Multis enim opibus praestantior est multitudinis laus.

Nullam rem inhonestam, neq; dicto, neq; facto iuueris. Videberis enim ipse talia facere, qualia facientes alios tueris. Sic te compara, ut alijs superior esse possis, sis tamen equo contentus, ut uidearis iusticiam expetere, non propter imbecillitatem, sed propter aequitatem.

Elige iustam potius paupertatem, q̄ diuitias iniustas. Tanto enim praestantior est opibus iusticia, ut illis solis diuitibus prosint, haec uero defunctis etiam gloriam praestet, & ille passim improbis contingat, haec malis prorsus sit inaccessa. Neminem tibi iunxeris eorum, quibus iniusticia lucro est, sed potius eos, qui propter iusticiam serūt iacturas. Iusti enim & si nulla alia re superent iniustos, honesta tamen spe ipsos antecellunt.

Omniū curam gere, quae ad uitam pertinent, maximeq; omniū prouidentiam tui ipsius exerce, maximum enim in minimo est, mēs bona in humano corpore.

Operam da, ut sis corpore laborum patiens, animo sapientiae appetens, ut illo perficere possis decreta, hoc discernere facienda.

Quicquid dicturus es, prius apud animum tuum expende. Multorum enim cogitationem lingua praecurrit.

Putas rerum humanarum nihil esse firmum, ita nec

ISOCRATIS AD DEMON.

in prosperis leticia gesties, nec in aduersis dolore cogit
sides.

Duo tibi tempora ad dicendum deputa, uel cum sint
aliqua de quibus exploratum habeas, uel de quibus di-
cere est necesse. In solis enim istis potior est silentio ser-
mo, in reliquis melius fuerit tacere, q̄ loqui.

Gaude cum tibi contigerint bona, moderateq; dole
ubi inciderunt mala, neutrius tamen animi in alijs esse
uelis manifestus, absurdum enim est reconditas in domi-
bus opes asseruare, & cogitationem in propatulo po-
sitam circumferre.

Magis dedecus uitae, q̄ periculum, oportet enim ma-
lis formidabilem esse finem uitae, probis uero uitam
cum turpitudine coniunctam.

Conare imprimis uitam in tuto collocare, quod si ta-
men contingerit in periculum te deuocari, quere in bello
salutem cum honesta opinione, & non cum pudenda
fama, mori nanq̄ cunctis prouidentis decreuit, sed ho-
neste uita decedere, id bonis tantum uiris proprium, na-
tura concessit.

NEc mirum tibi uideatur, si multa quae diximus
haud quaquam praesenti tuae conueniant etati.
Non enim id me latebat, sed statui eadem opera et praes-
entis uitae consilium tibi proferre, & futuri temporis
promissa relinquere, quae quanto sunt tibi usui futura, fa-
cile

PARAENESIS.

eile cognoscas : qui uero tibi cum beneuolentia consu-
lat, difficulter consequeris.

Vt ergo reliqua non ex alio requiras, sed hinc uelut
ex arario proferas, decreui nihil eorum prætermittere
quæcunq; tibi possem in consilium afferre. Gratiam aut
tem habeo Deo ingentem, si quam de te concepì, non
me fallat opinio. Plerosq; enim uidentur, ut tibi iucun-
dissimis potius q̄ saluberrimis delectari, ita seducenti-
bus à uero amicis potius accedere, quàm illis, qui ad me a-
liora hortentur. Te uero puta contra instituisse per-
gere, iudicio mihi tuam circa reliquum uitæ cultum in-
dustriam sumes. Qui enim rectissima sibi ipsi agere in-
dicit, consentaneum est eum aliorum exhortantium mo-
nita non segniter amplecti, præcipue excitabit te, ut re-
rum honestarum amore tenearis, si perspexeris q̄ ex ijs
uoluptates per q̄ legitime habemus. In socordia namq;
satiandarumq; libidinum studio, continuo sunt labores
uoluptatibus adiuncti, enixus uero ad uirtutem con-
atus, modestaq; uitæ institutio, synceras semper certio-
resq; referunt oblectationes. Et illic quidem gauisi pri-
mum, postea dolemus, hic post laborem uoluptates capi-
mus. In cunctis autem rebus non ita principij memini-
mus, quemadmodum exitus sensu mouemur. Plurima
enim in uita non propter res ipsas agimus, sed conse-
quentium gratia elaboramus. Cogita autem q̄ malis
conuenit passim quidquid obuium est agere. Hanc enim

ISOCRATIS AD DEMON:

protinus uitæ sibi regulam præscripserunt. Bonos uero oportet nequaquam uirtutem negligere, uel in multorum incurrare reprehensiones. Cuncti enim non perinde oderunt eos, qui se fallunt, sicut qui probos se esse iactant, nullaque in re uulgo sunt præferendi. Recte quidem, Nam si eos, qui solis uerbis fraudem struunt improbamus, quomodo eos, qui tota oberrant uia, uon aspernandos putabimus? meritoque credimus istos non solum in se ipsos dilinquere, sed et animi sui esse proditores, Ipse enim opes illis gloriamque et amico peperit, illi uero se ipsos indignos hæc sua foelicitate fecerunt, Quod si oportet eum, qui mortalis sit, scrutari coniectura celestium mentem, arbitror infamiliarissimis suis maxime ostendisse, quomodo bonis sint malisque affecti hominibus, Iuppiter enim Herculem et Tantalum genuit, quemadmodum fabule tradunt, cunctique credunt, et illum quidem propter uirtutem immortalitate donauit, hunc propter improbitatem grauissimis calamitatibus oppressit. Quibus utendum exemplis expetere debet honestatem, et non modo his que nos diximus, sed ex poetis pulcherrimum quodque ediscere, et reliquos eruditos, si quid dixerunt utile, scrutari. Quemadmodum enim uidemus apem omnibus flosculis insipientem, et de unoquoque que optima sunt carpentem, ita oportet, qui uitæ disciplinam expetant, nullius rei rudes esse,

et unum

PARAENESIS.

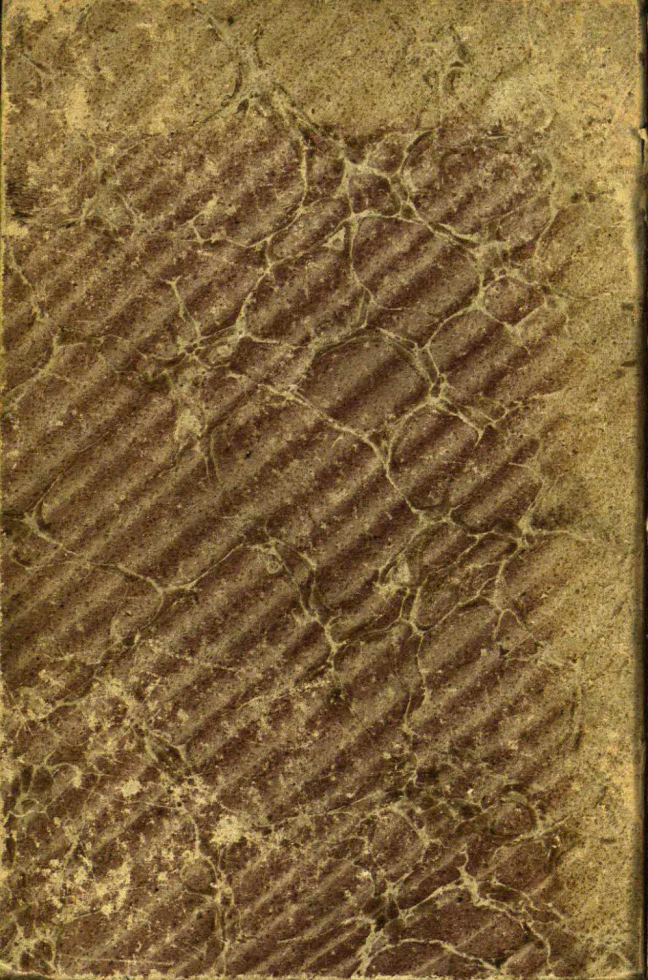
Et undiq; quæ sunt utilia colligere, Vix enim quis hæc
diligentia naturæ poterit errata superare.

AVGVSTAE VINDELICORVM.
per Valentinum Othmar.

M. D. L.

74

Hf 91

EROTE
MATA GRAM
MATICES

Hf

8

91